

Tarix

9-sinf 1-BILET

1. Qadimgi Misr va Qadimgi Xitoy sivilizatsiyalarini taqqoslang.

Misrning XIX asr oxiri — XX asr boshlaridagi tarixi Turkiya hukmronligidan ozodbo_lish va inglizlarning mustamlakachiliksiyosatiga qarshi kurash bayrog_i ostida o_tgan o_zgarishlar davribo_ldi. Musulmon ruhoniylaridan al-Azhar madrasasida mudarris bo_lganJamoliddin al-Afg_oniy va uningshogirdlari milliy-ozodlik harakatidakatta obro_ qozonishdi. Ular barchamusulmonlarni mustamlakachilarga,Turkiya zulmiga qarshi birlashuvga,konstitutsiyaviy tuzum o_rnatilishigachaqirdilar. 1871-yilda

Jamoliddin al-Afg_oniy —Xizb ul-Vatan(„Vatanpartiyasi—) partiyasini tuzdi. Bupartiya chet elliklarga qarshi „Mismisrliklarniki— shiori ostida kurashdi.,Vatan—chilar hukmdor (Hativ)ning huquqini cheklovchi konstitutsiya uchun kurashdilar. 1882-yil 7-fevral kuni Hativ yangiqonunga imzo chekishga majbur bo_ldi. Unga ko_ra, hukumatDeputatlar palatasiga bo_ysunadigan, parlament budjet ustidannazorat qilish huquqini oladigan, birorta qonun deputatlar palatasiruxsatisiz qabul qilinmaydigan bo_ldi. Bularning hammasi feodal mustabid tuzumidan burjua parlament tuzumiga o_tish yo_lidagikatta g_alaba edi.Chet elliklar Misr hukumatiga ultimatum yuborib, amaldagihukumatni tarqatishini talab qildilar. Mustamlakachilarning butalabi bajarilmadi. Bunga javoban Buyuk Britaniya 1882-yildaIskandariyani to_plardan o_qqa tutdi. Uning desanti shaharni egalladi. Bunga qarshi, Misr qo_shini rahbarlaridan biri AhmadOrabibey Qohirada oliy davlat organi — Muvaqqat kengash tuzdi.U 60 ming kishilik qo_shin to_pladi. Ko_p o_tmay inglizlarSuvayshni bosib oldilar va Qohiraga yurish boshladilar. 1882yilsentabrda Misr qo_shinlari yengildi. Polkovnik Ahmad OrabibeySeylon oroliga umrbod surgun qilindi. Shunday qilib, Misr BuyukBritaniya mustamlakasiga aylandi.

2. Napoleon Bonapartning Yevropa tarixidagi tutgan o_rni haqida fikr bildiring.

Napoleon Bonapart (frans. Napoléon Bonaparte, ital. Napoleone Buonaparte; 1769-yil 15-avgust — 1821-yil 5-may) — fransuz inqilobining oxirgi bosqichlarida va Fransuz inqilobi urushlarida mashhurlikka erishgan fransuz qo‘mondoni va siyosiy yetakchisi. Napoleon i, Napoleon Bonapart (1769.15.8, Ayachcho shahri, Korsika o. — 1821.5.5, Muqaddas Yelena o.) — fransuz davlat arbobi va sarkardasi, Fransiya Respublikasining birinchi konsuli (1799—1804), Fransiya imperatori (1804—14 va 1815). 10 yoshida

Fransiyaning Oten kollejiga kirgan, soʻng oʻsha 1779 yilda Briyenn harbiy oʻquv yurtiga koʻchirilgan. 1784 yil mazkur oʻquv yurtini muvaffaqiyatli tamomlab, Parij harbiy maktabiga (1784—85) oʻtgan. 1785 yil podporuchik unvonida armiya xizmatini boshlagan. Maxsus, umumiy ilmiy, falsafiy, siyosiy, badiiy adabiyotni oʻqib oʻrgangan. Ilgʻor fransuz maʼrifatparvarlari ruhida tarbiyalangan H.I 1789 yil Buyuk fransuz inqilobini iliq kutib olgan. U inqilob qoʻlga kiritgan demokratik yutuqlarni bekorga chiqargan. Ammo, iqtisodiy sohada inqilob samaralarini, shu jumladan, mulkni qayta taqsimlash tadbirini himoya qilgan, sanoat va savdoning rivojlanishiga katta eʼtibor bergan. 1800 yil fransuz bankiga asos solgan.

3. “Miniatura” atamasiga izoh bering.

Miniatura (frans. miniature; lot. minium — qizil boʻyoq) — badiiy usullari oʻta nafis boʻlgan kichik hajmli (moʻʼjaz) tasviriy sanat asarlari. Oʻrta asr qoʻlyozmalarini ziynatlash uchun yaratilgan nafis moʻʼjaz rasmlar, shuningdek, suyak, pergament, magʻzi soxta (toshqogʻoz), metall, chinni, baʼzan maishiy buyumlar (tamakidon, soat, uzuk va boshqalar)ga ishlangan kichik hajmdagi rangtasvirga ham M. atamasi qoʻllanadi

2-BILET 1. Ilk o., rta asrlardagi Xorazm va Xioniyalar davlatini taqqoslang.

1153 yilda sodir boʻlgan oʻgʻuzlar isyoni bu sohada biroz turgʻunlikka olib keldi. 1157 yilda Sulton Sanjar vafot etganlaridan soʻng to Xorazmshohlar 1197 yilda Iroq saljuqiylari davlatini tugatgunlarigacha boʻlgan davr ichida gʻuriy va qoraxitoylarga qarshi olib borgan urushlari Xuroson va Xorazm shaharlarining moddiy jihatdan zarar koʻrishlariga sabab boʻldi. Biroq, shunga qaramay, XII asrning ikkinchi yarmida ham ilm-fan va adabiyot rivojlandi. Xususan, Jaloliddin davriga qadar, yaʼni 1220 yilgachayoq Xorazmshohlar poytaxti Gurganj moddiy jihatdan nihoyatda gullab-yashnagan singari, ilm-fan va sanʼat markazi sifatida ham Xurosonning buyuk shaharlarini ancha ortda qoldirib ketdi.

Sulton Sanjarning poytaxti boʻlgani uchun gullab-yashnagan Marv Xorazmshohlar davrida ham oʻz mavqeini saqlab qoldi. Biroq, moʻgʻul istilosi oqibatida bu shahar tanazzulga yuz tutib, orqada qoldi. Moʻgʻul istilosidan biroz oldin bu erdan chiqib ketgan Yoqut Hamaviy shaharda oʻsha vaqtda oʻnta kutubxona boʻlganligi toʻgʻrisida yozgan edi. Jome masjidi kutubxonasida 12 ming jild kitob boʻlgan. Shahardagi barcha kutubxonalardan foydalangani va shu tufayligina asarlarini yoza olganini eʼtirof etgan. Yoqut Marvda lozim boʻlgan asar nusxalari ham koʻp boʻlganligini, asosiy eʼtibori bilan dunyoning biror shahridagi kutubxona Marv bilan bellasha olmasligini qayd qilgan edi. Bu Xorazmshohlar davrida Mavrning buyuk bir madaniyat markaziga aylanganligidan dalolat beradi.

V asr oʻrtalarida Oʻrta Osiyoga Ettisuv va Sharqiy Turkistondan koʻchmanchi chorvador xion nomli qabilalarning hujumi boshlanadi.

Xioniylar milodiy 353-yilda o'z hukmdori Grumbat boshchiligida Sug'dga bostirib kiradilar. So'ngra ular Eronda tashkil topgan va tobora kuchayib borayotgan Sosoniylar davlati bilan to'qnashadilar. Dastlabki janglardayoq sosoniylar shohi Shopur II (309-379) xioniylardan yengiladi. So'ngra o'zaro sulhga kelishilib, hatto ular o'rtasida ittifoqlik ipi bog'lanadi. O'rtadagi ittifoq goh buzilib, goh tiklanib turadi.

Nihoyat, IV asrning 70-yillarida o'rta Osiyoda xioniylar hukmronligi o'rnatildi. Sirdaryo bo'ylaridan to Amudaryo havzasigacha cho'zilgan keng maydonda xioniylarning kuchli davlati qaror topadi. Bu davlat 120 yildan oshiqroq hukmdorlik qiladi. Kidariylar davlati

V asrning 20-yillarida Sharqdan Sirdaryo va Orol bo'ylari orqali Xorazm hamda Amudaryo havzasiga yana bir ko'chmanchi chorvador aholi - toxarlar kirib keladi. Toxarlar kushonlarning avlodlaridan bo'lib, Kidar ismli hukmdor ularga yo'l boshchi edi. Shuning uchun ular kidariylar nomi bilan tilga olinadi. Tez orada kidariylar Amudaryo havzasi hamda g'arbiy va janubiy Sug'd yerlarini ishg'ol etib, xioniylar davlatining janubiy qismida o'z hukmronligini o'rnatganlar. Balx shahri esa bu yangi davlatning poytaxtiga aylantirilgan.

Aftidan, kidariylar xioniylar bilan ittifoqchi sifatida harakat qilgan va tajovuzlarini janubga tomon kengaytirishga intilgan. V asrning 30-50-yillarida kidariylar bilan sosoniylar o'rtasida ziddiyat tobora kuchayib, ular bir-biriga dushman bo'lib qolgan. Bu ikki davlat o'rtasida 456-yilda bo'lib o'tgan navbatdagi to'qnashuvda sosoniylardan qaqshatqich zarbaga uchragan kidariylar o'zini qayta o'nglab ololmaydi. Buning ustiga tez orada kidariylar shimoldan janubga tomon siljigan yana bir ko'chmanchi chorvador aholi - eftaliylar bilan to'qnashadilar. Natijada, kidariylar O'rta Osiyoni tark etib, janubga - Shimoliy Hindistonga chekinadilar. U yerlarda 75 yil hukmronlik qiladilar.

2. Amir Temurning dunyo tarixidagi tutgan o'rni haqida mulohaza yuriting.

Amir Temur 1336-yil 9-aprelda qadimgi kesh viloyatidagi(xozirgi shahrisabz)yakkabog' tumanida(Xo'ja ilg'or qishlog'ida) tug'uladi. Uning to'liq ismi Amir Temur ibn Amir Tarag'ay ibn Amir Barqul. Onasi Takinaxotun. Shayx Shamsiddin kulol Temurbekning piri bo'lgan. Amir temur mohir chavandoz va jangchi bo'lgan. Amir Temurning asosiy maqsadi markazlashgan davlat tuzish edi. Bu maqsadga 1370-yil 11-aprelda erishadi ungacha esa 1365-yil tarixda mashhur bo'lgan loy jangida Allyosxo'jaustidan g'alaba qozonadi. Amir Temur birin ketin hududlarni qo'lga kiritib boshlaydi. Jumladan sharqiy tirkiston tomon bir necha martayurish qiladi. Mug'ullarga zarba berib Farg'ona, O'tror, Yassi va Sayramni bosib oladi. Hisor Badaxshon, Qunduzni hamegallaydi, 1381-yil Hirot, Seiston, Mazondaronni egallaydi. Shundan so'ng Saraxs, Jom, qavsiya, Sabzavor

shaharlarini jangsiz egallaydi. Xorazmga 5 marta yurish qilib 1382-yilda egallaydi. Amir Temur tarixda 3 yillik (1386-1388) 5 yillik (1392-1396) va 7 yillik (1399-1404) yurishlarni amalga oshiradi. Bu yurishlar davomida Eron, Ozarbayjon, Iroq, Suriya, Kavkaz kabi hududlarni egallaydi. U 1402-yil Usmoniylar imperiyasi hukmdori Boyazid bilan Anqara jangida to'qnashadi va g'alaba qozonib, Evropani Usmoniylardan asrab qolib, Yevropa haloskori nomiga sazovor bo'ladi. Amir Temur 1405-yil 18-fevralda Xitoyga bo'lgan yurishida halok bo'ladi.

3. "Oligarxiya" atamasiga izoh bering.

Oligarxiya (yun. oligarchia — ozchilik hokimiyati) — davlat boshqaruv shakli; unda siyosiy va iqtisodiy hukmronlik aristokratlar yoki boylarning kichik guruhi tomonidan amalga oshiriladi

3-BILET 1. Somoniylar va G., aznaviylar davlatini o., zaro taqqoslang.

Arab xalifasi Horun ar-Rashid vafotidan so'ng uning o'g'illari Ma'mun va Amin o'rtasida taxt uchun bo'lgan kurashda Ma'munga yordam berganliklari uchun Somonxudotning nabiralari ayrim shahar va viloyatlarga noib qilib tayinlanadilar. Chunonchi, Nuhga Samarqand, Ahmadga Farg'ona, Yahyoga Shosh va Ustrushona, Ilyosga Hirot tegadi. Buning evaziga aka-uka Somoniylar Movarounnahrning har yilgi xirojidan juda katta mablag'ni tohiriylar orqali xalifa xazinasiga yuborib turadilar. 9-asrda Movarounnahrning siyosiy hayotida o'zgarishlar yuz berib, yurtga avval Nuh, so'ngra Ahmad boshchilik qiladi. Har biri hukmronligi davrida o'z nomlaridan chaqa tangalar zarb ettiradilar. Ahmad vafotidan (865) keyin uning o'g'li Nasr Samarqandni markazga aylantiradi. U Movarounnahrning barcha viloyatlarini birlashtirish va uni Xurosondan ajratib olish choralarini ko'radi. 9-asrning oxirgi choragida Movarounnahrning deyarli barcha viloyatlari somoniylar tassarufiga o'tadi. Nasr butun Movarounnahrning hukmdoriga aylanadi va kumush dirham zarb etadi. Ko'p o'tmay aka-uka Nasr va Ismoil o'rtasida toj-taxt uchun kurash boshlanadi. Unda Ismoil g'olib chiqadi. Ismoil Somoniy 888-yilda butun Movarounnahrni o'z qo'l ostiga birlashtirdi va mustahkam davlat tuzishga intildi. Shimoli sharqiy hududlarga yurish qiladi va 893-yilda Tarozi shahrini zabt etib, dashtliklarga qaqshatqich zarba beradi. Movarounnahr aholisining mustaqillikka erishishi Arab xalifalariga yoqmas edi. Shu boisdan xalifalik safforiylar bilan somoniylarni to'qnashtirishga va ularning har ikkisini ham zaiflashtirib, bu boy viloyatlarda o'z ta'sirini qayta tiklashga qaror qiladi. Xalifa Mu'tazid safforiylar hukmdori Amr ibn Laysga Xuroson bilan birga Movarounnahr ustidan ham hukm yuritish huquqi berilgani haqida farmon chiqaradi va uni Ismoilga qarshi gijgijlaydi. Natijada 900-yilda ular o'rtasida urush boshlanib, Ismoilning g'alabasi bilan tugaydi. Butun Xuroson somoniylar qo'l ostiga o'tadi. Noiloljlikda xalifa Ismoilga hukmdorlik yorlig'ini yuborishga majbur bo'ladi. Ismoil Somoniy butun Movarounnahr va Xurosonni o'z qo'l ostida birlashtiradi va Buxoro shahri bu ikki davlatning poytaxtiga aylanadi.

Gʻaznaviylar — Xuroson, Shimoliy Hindiston hamda qisman Movarounnahr va Xorazmda hukmronlik qilgan turkiy sulola (962—1186). Gʻaznaviylar davlatini boshqargan. Sulolaga somoniylar lashkarboshisi Attegin asos solgan. Sulola nomi davlat poytaxti Gʻazna shahridan olingan.

Somoniylar davrida mamlakatning siyosiy hayoti va harbiy qoʻshinda turk gʻulomlari katta rol oʻynagan. Somoniy amirlari koʻplab turk gʻulomlarini saltanatga qilgan xizmatlari evaziga siylab, ularni turli viloyatlarga noib qilib tayinlashgan. Iqtidorli lashkarboshi Alptegin Gʻazna va Kobul viloyatlarini 962yildan mustaqil boshqarishga intilgan. Alpteginning oʻlimi (963)dan soʻng oʻgʻli Ishoq va gʻulomi Bilgategin, shuningdek, Piritegin hukmronlik qilgan davr (963—977 yillar)da Gʻaznaviylar mulki kengaymay turgan. Alpteginning kuyovi va sobiq gʻulomi Sabuktegin hukmronligi davrida (977—997) esa Gʻaznaviylar sulolasi mustaqil siyosiy kuch sifatida Somoniylar tomonidan eʼtirof etilgan. Sulola shuhratini Sabukteginning oʻgʻli Mahmud Gʻaznaviy eng yuqori choʻqqiga koʻtargan. Sulola hukmdorlari avval amir, soʻngra sulton (Mahmud Gʻaznaviydan boshlab) va shoh (Bahromshohdan boshlab) deb atalganlar. Gʻaznaviylar hukmdorlari quyidagilardan iborat boʻlgan: Alptegin (962-963), Ishoq (963-966), Bilgategin (966—972), Piritegin (972—977), Sabuktegin (977—997), Ismoil (997-998), Mahmud Gʻaznaviy (998-1030), Muhammad (1030), Masʼud Gʻaznaviy (1030-41), Mavdud (1041-48), Masʼud II (1048), Ali Abul Hasan (1048-49), Abdur Rashid (1049-53). Toʻgʻrul (1053), Farruxzod (1053-59), Ibrohim (1059-99), Masʼud III (1099-1114), Sherzod (1114-15), Arslon (1115-18), Bahromshoh (1118-52), Xusravshoh (1152—60), Xusrav Malik (1160—86).

2. Buyuk Karlning harbiy yurishlari.

Buyuk Karl (742.2.4814.28.1) -franklar qiroli (768 yildan), imperator (800-yildan), karolinglar sulolasi uning nomi bilan atalgan. Uning bosqinchilik urushlari (773—774 yillarda Italiyadagi Langobard qirolligiga, 772—804 yillarda sakslar yeri va boshqalarga qarshi) natijasida katta imperiya vujudga kelgan. B. K.ning olib borgan siyosati (cherkovga homiylik qilish, sud va harbiy islohotlar va boshqalar) Gʻarbiy Yevropada yangi ijtimoiy munosabatlarning shakllanishida muhim bosqich boʻlgan. B.K.ning imperiyasi uning vafotidan soʻng bir oz vaqt oʻtgach, parchalanib ketgan.

Buyuk Karl 742 yili tugʻilgan u sulola asoschisi Pipin Pakananing oʻgʻli boʻlib, Franklar qirolligini 46 yil boshqargan. —Buyukl nomi tarixchilar tomonidan 53 marotaba harbiy yurishlar qilganligi sabab berilgan. U yirik saltanat tuzadi. Karl haqida koʻplab hikoyalar, asarlar, afsonalar, rivoyatlar va qoʻshiqlar yaratilgan. Uning ismidan —koroll yaʼni —qiroll unvoni kelib chiqqan. Buyuk Karl 773-yili german qabilasi langobardlarga qarshi jang boshlaydi, langobardlar

qiroli Dezideriy maglub etiladi. Karlning jiyani Roland Arab xalifaligi istilo qilgan Ispaniyaga qarshi jangda halok bo'ladi.

3. "Kartel" atamasiga izoh bering.

Kartel (italyancha — qog'oz, hujjat) — bir tarmoqdagi mustaqil kompaniyalar, firmalarning ishlab chiqarish va sotishning umumiy hajmlari, narxlari, sotish bozorlari, har bir ishtirokchining ulushiva boshqalar to'g'risidagi bitim asosida tashkil etilgan tuzilma.

4-BILET 1. G'arbiy Turk va Sharqiy Turk xoqonligini o'zaro taqqoslang.

G'arbiy Turk xoqonligi - Qora dengiz va Dondan Tyon-Shon va shimoliy-sharqiy Hindiston sharqiy shoxlariga qadar joylashgan dastlabki o'rta asr turkiy davlati (603-704).

Xoqonlikning g'arbiy mulki janubiy-sharqiy Evropaning dashtlariga etib bordi. Davlatning uzagini Ettisuv viloyati tashkil qilgan. Uni Ashina sulolasidan bo'lgan kagonlar boshqargan. Xazar xoqonligi undan ajralib chiqdi.

Xoqonlik o'zining qudratining eng yuqori cho'qqisiga Sheguy xoqon (610-618 yillarda) va uning ukasi Tun-yobg'u-xoqon (618-630 yillarda) davrida erishgan. Toxariston va Afg'onistonga yangi yurishlar davlat chegaralarini Hindistonning shimoli-g'arbiy qismigacha kengaytirdi. Tun-yobg'u xoqon ma'muriy islohotni amalga oshirdi va o'lpon yig'ishni nazorat qilish va nazorat qilish uchun mintaqadagi o'z vakillari - tudunlarni tayinladi. Tun yobg'u xoqon va Sheguy xoqon (610-618) davrida Xoqonlik Oltoyda, Tarim daryosi havzasida va Amudaryo bo'yida chegaralarni tikladi. Suyab va Ming-Buloq G'arbiy Turk xoqonlarining qarorgohiga aylandi. Vizantiya imperatori Tun-yobg'u bilan ittifoqda xoqon 626 yilda Sosoniylarga qarshi urush boshladi. 626 yilda turkiy qo'shinlar Tiflisni egallab oldilar. Biroq, Vizantiya va Eron o'rtasida tinchlik shartnomasining tuzilishi Tun-yobg'u xoqonni harbiy harakatlarni to'xtatishga majbur qildi. 630 yilda Ton-Yobg'u xoqon amakisi Sibir Xon tomonidan uyushtirilgan fitna natijasida o'ldirildi. Tez orada u ham o'ldirildi. 630 yilda boshlangan taxt uchun kurash uzoq davom etgan urushga aylandi.

580-yillarga kelib xoqonlikda ichki nizolar, taxt talashuvlar avj oladi. Bu ishga Xitoyning Suy sulolasi ham aralashadi. Shundan so'ng xoqonlik bir muddat Oltoy tog'larining sharqidan to Uzoq Sharqqacha bo'lgan hududni, ya'ni Jan. Sibir, Urxun havzalari (Mo'g'uliston), Shim. Xitoy hududlarini o'z ichiga oluvchi Sharqiy Turk xoqonligi va Oltoy tog'larining g'arbidagi xoqonlikka qaram o'lkalarni o'z ichiga oluvchi markazi Yettisuv bo'lgan G'arbiy Turk xoqonligi ga bo'linib ketadi.

Markazi O'tukan vodiysi (Mo'g'uliston) bo'lgan Sharqiy Turk xoqonligi Shibi xoqon (609—619) davrida Xitoy (Suy) imperiyasiga qarshi jang olib boradi. U 615 yilda Xitoyga yurish qilib Yaymin (Ordos) viloyatida imperator Yandini

qurshovga oladi. Yaymindagi 41 qal'adan 39 tasi Turk xoqonligi qo'liga o'tadi. 618 yilda Suy sulolasini ag'darib, uning o'rnini egallagan Tan sulolasining ishlariga ham Shibi xoqon aralashadi. U bu paytgacha sharkda kidan va shivey qabilalarini, Jan.G'arbda Tuguxun (Togon) davlati hamda Turfon o'lkasini bo'ysundirgach, Xuanxe daryosini kechib o'tib, Xitoy hududiga kirgan vaqtda vafot etadi. TaxtgaElxoqon (xitoy manbalarida Xyelixan; 620—630) o'tiradi va 10 yil davomida, asosan, Xitoy bilan kurash olib boradi. 2 marta, 624—626 yillarda poytaxt Chananni qurshab oladi. Uning o'limidan so'ng Sharqiy Turk xoqonligi 50 yilga yaqin Xitoyga karam bo'lib qoladi.

O'z davrida "O'n O'q xoqonligi" deb yuritilgan G'arbiy Turk xoqonligi Istaming o'g'li Tardu xoqon (576—603) Sosoniylar Eroniga qarshi janglar olib borib, g'arbda o'z hokimiyatini kuchaytirdi. Uning o'g'li Sheguy xoqon (610—618) davrida xoqonlik qo'shinlari jan.g'arbiy hududlarda faol harakat yurita boshlaydi. U Eronning shim.sharqiy viloyatlariga xujum uyushtirib, sosoniylar ustidan yirik g'alabaga erishadi va Isfahon, Ray kabi shaharlarni qo'lga kiritadi. Uning inisi Tun yabg'u (Tunshexu; 618—630) xoqonlikning g'arbdagi nufuzini yanada mustahkamlaydi. U hukmronlik qilgan davrda Turk xoqonligi ning chegarasi g'arb va jan.g'arbda, Jan.Sharqiy Yevropa dashtlari, Kavkaz, Volgabo'yi, Gurgon, Marv, Hind daryosining yuqori havzalari, Shim. Hindiston va Afg'onistonning aksariyat viloyatlarini o'z ichiga olardi. Uning shad unvonli o'g'li boshchiligidagi xoqonlik qo'shinlari Vizantiya imperatori Irakliy bilan birgalikda 627—628 yillarda Jan. Kavkazga safar uyushtiradi va bu yerdagi sosoniylar qo'shinini yengib, Tbilisi shahrini qo'lga kiritadi. Tun yabg'u g'arbiy hududlarda xrkimiyatni mustahkamlash maqsadida qarorgohini Shosh vohasining shimolidagi Mingbuloq (xitoycha Syantsyuan) mavzesiga ko'chiradi va boshqaruvda islohotlar o'tkazib qaram o'lkalarga turkiy tudun va eltabar unvonli vakillar jo'natadi. 2. Pyotr I ning Rossiya tarixidagi tutgan o.,rni haqida fikr bildiring.

Pyotr I [1672.30.5(9.6), Moskva – 1725.28.1(8.2), Peterburg] – rus podshosi (1682-yildan), Rossiyaning 1-imperatori (1721-yildan). Podsho Aleksey Mixaylovich (1629–76)ning kichik o'g'li. Rossiyaning davlat, harbiy va madaniyat arbobi, diplomat. Davlatni boshqarishda bir necha islohotlar o'tkazgan (senat, kollegiyalar, oliy davlat nazorati va siyosiy qidiruv organlari tuzilgan; cherkov davlatga bo'ysundirilgan; mamlakat gubernalarga bo'lingan; yangi poytaxt – Sankt-Peterburg qurilgan). Rossiyaning G'arbiy Yevropadagi ilg'or davlatlardan ortda qolganligiga barham berish uchun sanoat va savdo sohasida merkantilizm siyosati o'tkazgan (manufakturalar, metallurgiya, konchilik zavodlari, kemasozlik korxonalari, pristanlar, kanallar qurishga rahnamolik qilgan). 1695–96-yillarda Azov yurishlarida, 1700–21-yillarda Shimoliy urush va boshqalarda armiyani boshqargan, Noteburgni olishda (1702), Lesnaya daryosi (1708) va Poltava jangi (1709)da qo'shinlarga qo'mondon bo'lgan. Flot va muntazam armiya tuzishga rahbarlik qilgan. Mutlaq hokimiyat

tizimining yirik mafkurachisi sifatida dvoryanlarning iqtisodiy ahvolini yaxshilash va siyosiy mavqeini mustahkamlashga yordam bergan. Pyotr I tashabbusi bilan bir qancha o'quv yurtlari, FA ochilgan, diniy-slavyan alifbosi o'rniga grajdan alifbosi qabul qilingan va h.k. Pyotr I islohatlari moddiy imkoniyatlar va odam kuchini qattiq ekspluatatsiya qilish, xalq ommasini ezish (jon solig'i va boshqalar) hisobiga o'tkazilganki, natijada, bunga qarshi qo'zg'olonlar (Streletslar, 1698; Astraxan, 1705–06; Bulavin, 1707–09 va boshqalar) bo'lib hukumat tomonidan ayovsiz bostirilgan..

3. “Demobilizatsiya” atamasiga izoh bering.

Demobilizatsiya — harbiy xizmatdan bo'shatish.

5-BILET 1. Movarounnahr haqida ma'lumot bering.

651-yili arablar jangsiz Marv shahrini egallaydilar. So'ngra hozirgi Afg'onistonning shimoliy, eronning shimoli sharqiy qismi hamda Janubiy Turkmanistondan to Amudaryogacha bo'lgan hududlar istilo qilinadi. Arablar bu hududlarni Xuroson deb ataganlar. Uning markazi Marv shahri edi. Bu viloyatni boshqarish uchun maxsus noib tayinlanib, u Marvda turar edi. Arablar bu yerda o'rtnashib olgach, Amudaryodan shimolda joylashgan boy viloyatlarni zabt etishga tayyorgarlik ko'radilar. Bu yerlarni arablar Movarounnahr, ya'ni —Daryoning narigi tomoni deb atadilar.

2. Ivan Grozniyning Rossiya tarixidagi o'rnini haqida fikr bildiring.

Ivan Grozniy (1533—1584) davrida Rossiyaning mavqeyi kuchaya bordi. Ivan Grozniy davrida Qozon xonligi (1552), Hojitarxon xonligi (1556), Volga bo'ylarida G'arbiy Sibir hududlari Rossiya tomonidan bosib olingan edi. Bu hoi Rossiyaga savdo yo'llarini nazorat qilish imkonini berdi. Volga atrofidagi viloyatlarda savdo-sotiq ishlarini olib borish Buxoro xonligidan kelgan savdogarlar uchun ancha qulay edi. Ularga eng yaqin qo'shni mamlakat Rossiyabo'lib qolgandi. Bu hoi ko'p jihatdan Qozon tatarlari hamda boshqirdlarga din va til yaqinligi bilan izohlanar edi. Shuning uchun ham Abdullaxon II tomonidan 1557—1558- yillarda Moskvaga elchilaryuborilgan. Elchilar Astraxan orqali Moskvaga borib, Ivan Grozniy huzurida bo'ladilar. Ular o'z xonlarini omidan savdogarlarining Volga bo'ylab erkin o'tishlariga ijozat so'raydilar. Elchilar Moskvadan juda ko'p o'qori, ov quslrlariva matolar bilan qaytgan.

3. “Parij Kommunasi” atamasiga izoh bering.

Parij Kommuna – Fransiyada tuzilgan kunio'zini o'zi boshqarish organi.

6-BILET

1. Qadimgi Mesopotamiya hamda yunon sivilizatsiyalarini taqqoslang.

Mesopotamiya (yun. μέσος (mezos) - "orasi", "oʻrtasi" va ποταμός (potamos) - "daryo", yaʼni "ikki daryo oraligʻi") Tigr va Yevfrat daryolari orasidagi mintaqa boʻlib, asosan hozirgi Iroq hamda shimoli-sharqiy Suriya, janubi-sharqiy Turkiya va gʻarbiy Eron hududlariga mos keladi.

Mesopotamiya (Ikki daryo oraligʻi) — Dajla va Furot daryolarining oʻrta va quyi oqimidagi hudud (Gʻarbiy Osiyoda). Qad. Sharqning madaniy markazlaridan biri. Miloddan avvalgi 4—3ming yillikda M. hududida ilk davlatlar (Ur, Uruk, Lagash va boshqalar) vujudga kelgan.[1]

Mesopotamiya baʼzan "tamaddun beshigi" deb ataladi, bunga sabab bu mintaqada Shumer, Akkad, Bobil va Ossuriya saltanatlari boʻlganligidir. Temir asrida Mesopotamiya Yangi Ossuriya va Yangi Bobil imperiyalari, keyinchalmk Axamoniylar hukmronligi ostida boʻldi. VII asr Islom istilosigacha Sosoniylar tomonidan boshqarilgan bu hudud istilodan soʻng Iroq degan nom bilan ataladigan boʻldi.

2. Amir Nasrulloxon haqida maʼlumot bering.

Nasrullaxon (1806.1.6 - Buxoro 1860.21.9) — Buxoro amiri (1826 — 1860), mangʻitlarlan. Amir Haydarning oʻgʻli. Otasining hukmronligi davrida Qarshida hokimlik qilgan. Amir Xaydar vafotidan soʻng hokimiyat uchun kurashlarda akalari amir Husayn (1797— 1826) va amir Umar (1826 yil v.e.)ni oradan koʻtarib, Buxoro taxtiga oʻtiradi (1826). Nasrullaxon oʻz hukmronligi davrida islom shariati koʻrsatmalariga qatʼiy amal qilgan. Nasrullaxon jasur va dovyurak kishi boʻlganligi bois unga "bahodir", "botir" unvonlari berilgan. Nasrullaxon davlat hokimiyatini mustahkamlash maqsadida urugʻ va qavm boshliqlari boʻlgan koʻplab amaldorlarni quyi tabaqalardan chiqqan yosh va gʻayratli kishilar bilan almashtirdi. 1837 yilda harbiy sohada islohotlar oʻtkazib, oʻz qoʻshining jangovar holatini yaxshiladi. Har biri 800 kishidan iborat 50 ta sarbozlar boʻluklari va 250 kishilik toʻpchilar guruhi tashkil qilingan. Muntazam piyoda qoʻshining soni 40000 kishidan ortiq boʻlgan.Nasrullaxon tomonidan va uning davrida Buxoroda Qozi Hasanxoʻja, Olimjonboy, Eshoni Pir, Mirzo Ubayd, Modorixon, Ismoilxoʻja (1829) Aliy Choʻbin, Mirzo Abdulgʻaffor, Tojiddin madrasalari (1860) qurildi, Xalifa Xudoydod meʼmoriy majmuasining qurilishi yakunlandi.Nasrullaxon Buxoroda dafn etilgan.

3. “Shovinizm” atamasiga izoh bering.

Shovinizm – bir irqning boshqalardan ustunligini daʼvo qiluvchi, millatlar oʻrtasida nizo urugʻini sochuvchi oʻta oʻng, ashaddiy millatchilik.

7-BILET

1. Urartu hamda Ossuriya podsholiklarini taqqoslang.

Urartu (ossuriycha atalishi; urartcha — Biaynili, Bibliyada — "Ararat podsholigi") — Gʻarbiy Osiyodagi qad. davlat. (mil. av. 9— 6-asrlar). Ravnaq topgan davrida Armaniston togʻlik r-ni (hozirgi Armanistonning butun hududi, Turkiya va Eronning bir qismi)ni qamragan. Aholisi — urartlar. Poytaxti — Tushpash. (hozirgi Turkiyadagi Van sh.) boʻlib, unda podsho Sarduri I davrida katta qurilish ishlari olib borilgan. Mil. av. 9-asr oxiri—8-asrning 1yarmida Urartu davlati ravnaq topgan. Menua, Argishti I va Sarduri II podsholiklari davrida Urartu hududi ancha kengaygan. Bosib olingan viloyatlarda qalʼalar qurilgan (Ararat togʻining shim. yon bagʻrida Menuaxinili sh.; Erebuni — Yerevan atrofidagi Arin Berd tepaligi; Araksning soʻl qirgʻogʻida Argishtixinili). Urartuda qullar mehnatidan keng foydalanilgan. Mil. av. 8-asr oʻrtasida Ossuriya podshosi Tiglatpalasar III (mil. av. 745—727) Urartu koʻshinlarini bir necha marta magʻlubiyatga uchratgan va Urartu tarkibiga kiruvchi Shim. Mesopotamiya va Shim. Suriyani egallagan. Soʻngra Rusa I davrida Sargon II boshliq Ossuriya qoʻshinining yurishlari natijasida mamlakat xonavayron boʻlgan.

2. Olimxonning Qoʻ, qon xonligi tarixidagi tutgan oʻ, rni haqida fikr bildiring.

Amir Abdulahaddan soʻng Buxoro taxtini uning oʻgʻli Sayid Olimxon (1910— 1920) egalladi. Uni 1893-yilda otasi Peterburgga oʻqishga joʻnatdi. Buyerdagi u 3 yil davomida harbiy ishlar va davlat boshqarish asoslarini oʻrgandi. Amirlik taxtiga oʻtirgan Sayid Olimxon Buxoroda davlat asoslari va diniy tizimni oʻzgartirish taraddudida boʻlmadi. Ammo Rossiyadagi voqealar va amirlikning oʻzidagi muxolafatchi harakatlar uni chora-tadbirlar koʻrishga va Yosh buxoroliklarning (jadidlar) mamlakatni demokratlashtirish va islohotlar oʻtkazish toʻgʻrisidagi talablariga yon berishga majbur qildi.

3. “Toʻrtlar ittifoqi” atamasiga izoh bering.

Toʻrtlar ittifoqi — 1915-yil 15-sentabrda Bolgariyaning Germaniya, Avstriya-Vengriya va Turkiya ittifoqiga qoʻshilishi natijasida vujudga kelgan ittifoq.

8-BILET

1. Fors podsholigi haqida maʼlumot bering.

Mil. avv. VI asrda hozirgi Eron hududida Ahamoniylarsulolasiga mansub shohlar asos solgan Fors podsholigivujudga keldi. Ahamoniylar davlati jahondagi eng yirik davlatlardan biri boʻlgan. Hozirgi Eron hududida qadimzamonlarda kassiyalar, elamiylarsingari turli qabilalar yashab kegan. Mil.avv. IX asrda bu

mamlakatgamidiyaliklarva forslar ko_chib O‘rnashadi. Eron o‘zida katta yassitoglikni mujassam etgan mamlakatdir. Lining hududi deyarli hamma tomonidan o‘rmon bilan qoplangan tog_lar bilan qurshalgan. Tog‘oldivodiyalarda aholi dehqonchilik bilan shug_ullangan, dasht mintaqalarida chorvadorlar kun kechirgan. Eron Kichik Osiyo, Mesopotamiya, Kavkazorti, O‘rta Osiyo va Hindiston mamlakatlarini bog‘lab turgan karvonyo‘llari chorrahasida joylashgan.

2. Mirzo Ulug_bekning Temuriylar tarixidagi o_rni haqida fikr bildiring.

Mirzo Ulug_bek (1394—1449) — XV asrda mamlakatda ilm-fan, ayniqsa, astronomiya fani taraqqiyotiga katta hissa qo_shgan olimlardan biri. Mirzo Ulug_bek — Amir Temurning nabirasi. Temurning harbiy yurishlari paytida Sultoniya (Janubiy

Ozarbayjon)da 1394- yilning 22-martida tug_ilgan. Mirzo Ulug_bekni Amir Temurning o_zi tarbiyalab voyagayetkazgan. Ulug_bek 1409- yildan boshlab 40 yil mobaynida Movarounnahrni mustaqil idoraqildi va uni iqtisodi, fani, madaniyati rivojlangan obod mamlakatga aylantirdi. Mirzo Ulug_bekning buyuk xizmatlaridan biri shu bo‘ldiki, u Samarqandda katta Rasadxona qurdirdiva atrofiga yirik olinilarni to_plab, sayyoralar va yulduzlarning holati hamda harakatini o_rgandi. Ko_p yillik kuzatishlardan so_ng 1438- yili — Ziji jadidi Ko_ragoniy (—Ko_ragoniy yangijadvali) nomli yirik asar yozdi. Mirzo Ulug_bek tarix va adabiyotni ham yaxshi bilar edi. U Mo_g_uliston va Markaziy Osiyo mamlakatlari tarixini o_z ichiga olgan — To_rt ulus tarixi degan yirik tarixiy asar yozib qoldirgan. Bu asarning ingizcha va o_zbekcha nashrlari bor. 1993-yil 29-oktabrda YuNESKOning Parijdagi qarorgohida O_zbekistonni YuNESKOga a‘zolikka qabul qilish marosimi bo_ldi. O_sha kuni Mirzo Ulug_bek tavalludining 600 yilligini nishonlash YuNESKO dasturiga kiritildi. 1994-yil oktabrda

Parijda Mirzo Ulug_bek haftaligi tantana bilan o_tdi.

3. “Anarxizm” atamasiga izoh bering.

Anarxizm (yunoncha — hokimiyatsizlik, beboshlik) — alohida bir shaxsning xohish-irodasiningina tan olib, har qanday hokimiyat va davlat tuzumini rad etuvchi ta‘limot.

9-BILET

1. Parfiya va Yunon-Baqtriya o_zaro taqqoslang.

Parfiya, Parfiya podsholigi — miloddan avvalgi taxminan 250 yilda Kaspiy dengizining jan. va jan.-sharqiy tomonida vujudga kelgan kad. davlat. Miloddan avvalgi 1-asr o‘rtalarida Mesopotamiyadan Hindistongacha bo‘lgan hududni o‘ziga bo‘ysundirgan. P. milodiy 3-asrning 20-yillarigacha mavjud bo‘lgan.

Miloddan avvalgi taxminan 250 yil saklarning ko'chmanchi parnlar (daxlar) qabilasi Arshak (arshakiylar sulolasi asoschisi) boshchiligida Salavkiylar davlatidan ajrab chiqqan Parfiyo-na yoki P. satrapiyasiga bostirib kirganlar va P.ni, so'ngra qo'shni Girkaniya viloyatini ishg'ol etganlar. Salavk II o'z hokimiyatini qayta tiklash maqsadida olib borgan bir necha muvaffaqiyatsiz urinishlar (miloddan avvalgi 230— 227)dan so'ng P. da arshakiylar hukmronligini tan olishga majbur bo'lgan. 209 yil P.ni salavkiylar podshohi Antiox III bosib olgan. Biroq Salavkiylar davlatining zaiflashganidan foy-dalanib P. tezda o'z mustaqilligini tiklagan. Parnlar mahalliy parfyalar (parfiyaliklar) bilan aralashib ularning madaniyati, tili va mahalliy diniy e'tiqodlarini qabul qilishgan. Miloddan avvalgi taxminan 170—138/137 yillarda P. podshohi Mitridat I salavkiylarning sharqiy satrapiyalari va Yunon-Baqtriya podsholigining bir qismini (miloddan avvalgi taxminan 136 y.) bosib olgan. Miloddan avvalgi 1-asr boshida P.ning qudrati yanada ortib, Rim imperiyasining xavfli raqibiga aylangan. Miloddan avvalgi 53 yil P. Rim bilan to'qnashib, Karri jangitsa. Krase qo'mondonligi ostidagi Rim qo'shi-nini butkul tormor etgan. Miloddan avvalgi 40-yilda P. Kichik Osiyoning deyarli butun hududini, Suriya va Falastinni zabt etgan.

2. Zahiriddin Muhammad Boburning dunyo tarixidagi tutgan o'rni haqida ayting.

Zahiriddin Muhammad Bobur (1483—1530). Bobur temuriylar avlodining iste'dodli vakili, o'zbek mumtoz adabiyotining yirik namoyandasi, buyuk shoir, tarixchi, geograf, ulkandavlat arbobi, iste'dodli sarkarda. Dovyurakligi va jasurligi uchun u yoshligidan —Bobur(—Sher) laqabini oladi, Bobur Andijonda tug'ilgan. Otasi Umarshayx Mirzo Farg'onahukmdori edi. 1494-yilda

Umarshayx vafot etgach, Bobur otasi o'rniga taxtga o'tirdi. Budavrda temuriylar davlati parchalanib toj-u taxt uchun kurash avj olgan edi. Dashti Qipchoqhukmdori Muhammad Shayboniyxon esa Movarounnahmi bosib olish ishtiyoqida edi. BoburMovarounnahrni birlashtirishni istar edi. Oxir-oqibat

Bobur va Shayboniyxon qo'shinlarito'qnashdilar. Bu to'qnashuvda Shayboniyxon g'alaba qozondi. Mag'lubiyatga uchragan BoburVatanni tark etishga majbur bo'ldi. 1504- yil-da Bobur Afg'onistonning hozirgi poytaxti Kobulshahrini egalladi.Bobur Afg'oniston bilan cheklanib qolmadi. U ham barcha jahongirlar kabibuyuk saltanat tuzishni orzu qilar va o'z maqsadiga erishishiga ishonar edi. Bobur 1526-yildaHindistonni egalladi. Shu tariqa Hindistonda boburiylar saltanatiga asos solindi. Bobur odilpodsho sifatida nom qozongan.U o'z hokimiyatiga bo'ysunganlarga ko'p muruvvat ko'rsatgan.Bobur va boburiy hukmdorlar o'zga dinlarga xolis munosabatda bo'lganlar. Shuning uchun hamular mamlakat aholisining ko'pchiligini tashkil etuvchi hindlarning o'z dinlariga

e'tiqodqilishlariga monelik qilmaganlar. Bobur o'zi asos solgan saltanatning poytaxti Agrada 1530-yili 47 yoshida vafot etdi.

3. "Manifest" atamasiga izoh bering.

Manifest(lot)-hukumatning juda muhim voqea munosabati bilan xalqqa qilgan yozma murojati

10-BILET 1. Franklar davlatining Yevropa taraqqiyotidagi o'rni.

Frank davlati — ilk o'rta asrlarda G'arbiy Yevropadagi davlat (5-asr oxiri — 843). 5-asr oxirida G'arbiy Rim imperiyasining Galliya viloyatini Xlodvig 1 rahbarligidagi franklar tomonidan bosib olinishi jarayonida vujudga kelgan. Buyuk Karlning harbiy yurishlari natijasida o'z tarkibiga G'arbiy Yevropaning deyarli butun qismi va Markaziy Yevropaning bir qismini kiritgan. Frank davlatini merovinglar (751 yildan), karolinglar (800 yildan imperatorlar) sulolalari boshqargan. 843 yildagi Verden bitimiga ko'ra, Frank davlati hududi Buyuk Karlning nabiralari tomonidan o'zaro taqsimlab olingan, xususan, Lotarga Italiya hududi, Reyn va Rona daryolari buyidagi yerlar (keyinchalik Lotaringiya) tekkan. Karl Kalboshga Reynning g'arbidagi yerlar va Lyudovikka Reynning sharqidagi yerlar berilgan. uyuk ko'chishlar boshlanishiga qadar german qabilalariga mansub franklar Reyn daryosi quyi oqimidagi hududlarda yashaganlar. Franklar gotlar va langobardlar kabi hayvon terisidan emas , matidan kiyim- bosh kiyishgan va soch-soqollarini olib yurishgan. Ularda faqat qirol oilasiga mansub kishilar uzun sochda yurishgan. Franklar - Quyi va O'rta Reyn bo'ylarida milodiy 3-asrda yashagan qabilalar ittifoqiga birlashgan german qabilalari guruhi (xamavlar, brukterlar, usibetlar, tenkterlar, sugambrlar va boshqalar). Adabiyotlarda 2 guruhga bo'lingan. 1guruh (g'arbiy F.)ning negizini sali (dengiz bo'yi; keltcha sal — dengiz) F. i tashkil etgan. Ular dastlab Eysel daryosi bo'ylarida, 4-asr o'rtalarida esa Reyn daryosi sohillarida yashaganlar. 2guruh (sohil F.) Reyn daryosining yuqori qismi bo'ylab Mayngacha bo'lgan hududda yashagan. Sali F.i 4 a. o'rtasida rimliklar tomonidan tormor etilgan, biroq federatlar huquqida Toksandriyada krldirilgan; 451 yil gunnlarga qarshi Katolaun jangit qatnashganlar. 5-asr boshida sali F.i Galliyann Sommagacha egallaganlar. Frank davlati (5-asr oxiri — 9-asr o'rtalari) tashkil topgan. Maas va Luara daryolari oralig'ida yashagan F. keyinchalik mahalliy aholi bilan singib ketib, shim. fransuz, shuningdek, vallon elatlari tarkibiga, Luaraning jan. rog'ida yashovchi F. esa, jan. fransuz (provansal) elati tarkibiga kirgan. Reyn daryosining quyi havzasida yashovchi F. gollandlar va flamandlarning etnogenezida katta rol o'ynagan. Reyn daryosining o'rta oqimi bo'ylab va Maas daryosi havzasida yashovchi F.da o'ziga xos etnik xususiyatlar saklanib qolgan. FRANKONIYA (Franken) Germaniyadagi tarixiy viloyat. Ilk o'rta asrlarda franklar istiqomat qilgan hudud, 9-asr oxiri — 939 yilda Germaniya qirolligining

qabilaviy gersogliklaridan biri, keyinchalik bir necha feodal mulklarga parchalanib ketgan. F. nomi faqat Sharqiy F. (Mayn daryosi xavzasi) uchun saklanib krlgan. Uning katta qismi 1803 yilda Bavariya tarkibiga kiritilgan.

2. Muhammad Shayboniyxonning O.,rta Osiyo tarixidagi tutgan o.,rni haqida fikr bildiring.

Muhammad Shayboniy Abulxayrxonning nabirasi bo__lib, uning Shohbudog__ Sulton ismli o__galining farzandi edi. Shohbudog__ Sultondan ikki o__g__il qolgan: Muhammad Shayboniy va Mahmud Sulton. Muhammad Shayboniy 1451-yilda tug__ilgan. Shayboniyning bobosi Abulxayrxon saroyida ham turkiylar odatiga ko__ra tug__ilgan go__dakka ikki ism qo__yish urf bo__lgan. Ismlarning birinchisi islomiy (arab), ikkinchisiesa turkiy bo__lgan. Tug__ilganda Muhammad deb nom olgan Shayboniy o__zining ikkinchi nomi bilan mashhur bo__lgan. —Boburnomall asarida Shayboniyning ismi Shoyboqxon deb berilgan. Bu nom —kuch-qudratll degan ma‘noni anglatadi.

Ota-onasidan yoshligida yetim qolgan Muhammad Shayboniy otasiga otaliq qilgan amir Boyshayx qo__lida tarbiyalangan. Boyshayx bu shahzodaga otalarcha mehribonlikko__rsatgan. Keyinchalik Shayboniyga nufuzli temuriy amirlardan bo__lmish Turkiston va O__tror hukmdori Muhammad Mazid tarxon homiylik qildi. Shayboniy ukasi bilan Turkistonda uzoq vaqt yashamadi. Keyinchalik ular Buxoroda yashab, ilm o__rgandilar,

she‘riyat va ilm-fanga oshno bo__ldilar. Balog__atga yetgani sari Shayboniy ko__nglida bobosi Abulxayrxon davlatini tikiash orzusi jo__sh ura boshladi. U Dashti Qipchoqqa qaytib borib, lashkar to__plashga muvaffaq bo__ladi. Ayni paytda, u bobosining davlatini tiklash yo__lidagi xatti-harakatini dastlab o__z qo__shini bilan temuriylarga yollanma qo__shin lashkarboshisi sifatida xizmat qilishdan boshlagan.

3. “Gimnaziya” atamasiga izoh bering.

Gimnaziya — MDHda va ba‘zi Yevropa mamlakatlarida mavjud bo‘lgan chuqur bilim beradigan maktab turi. „Gimnaziya— so‘zi grekcha γυμνάσιον (gymnasion) so‘zidan kelib chiqqan bo‘lib, qadimiy Gretsiyada yoshlar aqliy va jismoniy bilim oladigan joylar shu nom bilan atalgan. Zamonoviy ingliz tilida gymnasium so‘zi asosan jismoniy mashq qiladigan joy ma’nosida qo‘llaniladi.

11-BILET 1. Chexiya davlati haqida ma‘lumotlar keltiring.

Chexiya – suveren, demokratik davlat. Amalddagi konstitutsiyasi 1992 yil 16dekabrda qabul qilingan va 1993 yil 1-yanvardan kuchga kirgan, 1997 yil 23 oktabrda tuzatishlar kiritilgan. Davlat boshlig‘i – prezident (2013 yildan Milosh Zeman), u parlamentning ikkala palatasi tomonidan 5 yil muddatga saylanadi.

Qonun chiqaruvchi organi – deputatlar palatasi va Senatdan iborat parlament. Ijrochi hokimiyat organi prezident tomonidan tayinlanadigan hukumat. Tabiati Chexiya hududining katta qismi Chexiya tog‘larida joylashgan. Uning atrofida o‘rtacha balandlikdagi Shumova, Chexiya o‘rmoni, Rudali tog‘lar (KrushneGori), Krkonoshe tog‘lari (eng baland joyi 1602 m, Snejka tog‘i) bor. Chexiya tog‘larining ichki qismi – Chexiya soyliги tepaliklar va ularni ajratib turuvchi past toglardan iborat. Moraviyada ham tepalik va past tog‘lar ko‘p. Chexiyaning janubiy va markaziy kismida ChexiyaMoraviya qirlari bor. Chexiyada kumir, temir rudasi, grafit, kaolin konlari mavjud. Iklimi mo‘‘tadil iklim. G‘arbdan sharqqa va ichki soyliklarda kontinentallashib boradi. Tekisliklarda o‘rtacha temperatura yanvarda -2° dan -4° gacha, tog‘larda -8° dan -10° gacha, iyulda $19-20^{\circ}$, tog‘larda $4-8^{\circ}$. Yillik yog‘in tekisliklarda o‘rtacha 500–700 mm, tog‘larda 1600–2100 mm. Mamlakatjanubiy va g‘arbida uncha katta bo‘lmagan ko‘llar bor. Asosiy daryolari – Laba (Elba), Vltava. Tog‘yon bag‘irlari aralash va igna bargli o‘rmonlar bilan qoplangan. Hayvonlardan tog‘larda qo‘ng‘ir ayiq, tulki, kiyik, yovvoyi echki, tekisliklarda kemiruvchilar, kaltakesak va qushlarning ko‘p turlari bor. Aholisi Aholisining ko‘pchiligi – chexlar (81,3%); slovak, polyak va boshqa ham yashaydi. Shahar aholisi 70%. Rasmiy til – chex tili. Dindorlarning aksariyati katoliklar. Iirik shaharlari: Praga, Brno, Plzen, Ostrava.

Tarixi

Chexiya hududida odam paleolit davridan boshlab yashaydi. Miloddan avvalgi taxminan 400-yillarda bu yerda keltlar, miloddan avvalgi 1-asrda kelt qabilalarining boyi guruhi yashagan (Chexiyaning lot. Bohemia, nem. Bohmen nomi ham shundan). 1ming yillik o‘rtalarida Chexiyada slavyan qabilalari ko‘pchilikni tashkil etdi. 7-asrda Chexiya xududi Samo davlati, 9–10-asr boshlarida Buyuk Moraviya davlati tarkibiga kirdi. 10-asrda paydo bo‘lgan Praga knyazligi ilk chex davlatining o‘zagi bo‘lib qoldi. 1198 yildan qirollikka aylandi. 1310–1437 yillarda chex yerlari Lyuksemburglar sulolasi mulki tarkibida bo‘ldi. 15-asrning 1yarmida Chexiyada kuchli ijtimoiyinqilobiy, milliy ozodlik harakatlari bo‘lib o‘tdi (qarang Guschilar harakati). 1526 yil Chexiya Gabsburglar imperiyasi tarkibiga muxtoriyat huquqi bilan qo‘shib olindi. 1618–20 yillarda chex qo‘zg‘olonining mag‘lubiyatidan so‘ng, uning provinsiyasiga aylandi. 18-asr oxiri – 19-asr 1yarmida chex tili, milliy madaniyatini saqlash va rivojlantirish uchun milliy harakat avj oldi. 19-asrning 30–40-yillarida u siyosiy tus ola boshladi. 1848 yil Pragadagi Svyatovatslav yig‘ini Gabsburglar imperiyasida 1848–49 yil inqilobi boshlanishiga olib keldi. 1867 yil Chexiya Avstriya-Vengriyaning Avstriya qismi tarkibiga kirdi. 1878 yil Chexiyada Chexoslavyan sotsialdemokratik ishchi partiyasi tuzildi. 1918 yil AvstriyaVengriya parchalangach, Chexiya Slovakiya bilan birlashib mustaqil Chexoslovakiya Respublikasini tashkil etdilar. 1938 yil oktabr boshlarida Germaniya Chexiyaning Sudet viloyati deb nomlangan hududini, 1939 yil martda

barcha chex yerlarini bosib oldi va uni "Bogemiya va Moraviya protektorati" deb e'lon qildi. Chex xalqining 1945 yil maydagi qo'zg'oloni natijasida 1945 yil 9 mayda Praga shahri ozod qilindi; chex yerlari va Slovakiya Chexoslovakiya Respublikasi doirasida qayta birlashtirildi. Chexiya 1948 yil 9 maydan Chexoslovakiya Xalq Demokratik Respublikasi, 1960 yil 11 iyuldan Chexoslovakiya Sotsialistik Respublikasi, 1990 yil 29 martdan Chexoslovakiya Federativ Respublikasi, 1990 yil 20 apreldan 1992 yil 31 dekabrgacha Chexiya va Slovakiya Federativ Respublikasi tarkibida bo'ldi. Chexiya va Slovakiya Federatsiyasining 1992 yil 25 noyabrdagi Chexiya va Slovakiya Federatsiyasining tugatilishi to'g'risidagi federal qonuniga binoan Chexiya 1993 yil 1 yanvardan suveren davlatga aylandi. Chexiya 1993 yildan BMT a'zosi. 1992 yil 24 yanvarda O'zbekiston Respublikasi suverenitetini tan olgan va 1993 yil 1 yanvardan diplomatiya munosabatlari o'rnatgan. Milliy bayrami – 28 oktabr – Mustaqil Chexoslovakiya tashkil bo'lgan kun (1918).

Asosiy siyosiy partiyalari, kasaba uyushmalari

Fuqarolar demokratik partiyasi, 1991 yil 23 fevralda tashkil etilgan; Fuqarolar demokratik alyansi, 1989 yil tuzilgan; Demokratik ittifoq partiyasi, 1994 yil asos solingan; Chexiya va Moraviya kommunistik partiyasi, 1990 yil tashkil etilgan; Ozodlik ittifoqi partiyasi, 1998 yil tuzilgan; Chexiya sotsialdemokratik partiyasi, avvalgi nomi Chexoslovakiya sotsialdemokratik partiyasi, 1989 yildan mustaqil partiya sifatida faoliyat yuritadi. ChexMoraviya kasaba uyushmalari konfederatsiyasi, 1990 yil tashkil etilgan, 31 tarmoq kasaba uyushmasini birlashtiradi. 2. Abdullaxon II haqida ma'lumot bering.

Abdullaxon II 1534-1598-yillarda yashagan. Abdullaxon bandi Nurota tumanidagi oqchob yaqinidagi Beklar soy darasidajoylashagan. Qadimgi to'gon qoldiqlari o'rnida ulkan band qurdirdi. Abdullaxon bandi Uning ravoqlarinin togon tepasida turibochish yoki berkitishi mumkin, maqsad esao'sha atrofdagi boz yerlarni sug'orib dehqonchilikni rivojlantirish va yurtni obod qilishedi. Bu tadbirlar o'z navbatida qishloq xo'jalikni rivojanishini taminlagan. XVI asr oxirlariga kelib Buxoro xonligi nisbatan markazlashgan davlatga aylandi. Rossiyada bu davlatga nisbatan —Buyuk Buxoro|| iborasi qo'llangan edi. Sunday qilib XVI asrdagi davlatchilikimiz tarixida yetakchi Sulola – shayboniylar sulolasi bo'ladi. Sulolaning ong qudarati vakili Abdullaxon II davrida esa o'zbek davlatchiligi o'z tarixida yana bir yuksak darajaga ko'tara olgan.

3. "Missiya" atamasiga izoh bering.

Missiya (lotincha) — yuksak burch, mas'uliyatli vazifa; birdavlatning ikkinchi davlatga maxsus topshiriq bilan yuborgan vakillari.

12-BILET

1. Oltin O'rda xonligi haqida ma'lumot bering.

Mo'g'ullarning 1235-yilda bo'lib o'tgan qurultoyi Rus va Shimoliy Kavkaz

yerlarini

bosib olish haqida qaror chiqaradi. To'planadigan qo'shinga Botuxon yetakchilik qilishi e'lon qilinadi. Uluslardan o'nta askardan bittasining ajratilishi, Botuxonga yordamga Chingizxonning sarkardalaridan Subutoy Bahodirning berilishiga kelishiladi. Botu va Subutoylar 1237- yilning kuzida rus yerlariga hujum boshlab, dastlab Ryazanni bosib olishadi. Rusdagi siyosiy tarqoqlik mo'g'ullarga qarshilik ko'rsatish imkonini ham bermasdan 1238–1240-yillarda Vladimir, Suzdal, Kiyev, Galich, Volin va boshqa shaharlar bosib olinadi. 1243-yilda

O'qtoyning vafot etishi munosabati bilan Botuxon Volgabo'yi dashtlariga qaytadi. Shu tariqa Botuxon istilo qilgan Volgabo'yi, Shimoliy Qora dengiz sohillari, Shimoliy Kavkaz, Moldaviya hududlarida, rus yozma manbalarida bayon qilinishicha, Oltin O'rda nomini olgan Jo'ji ulusi shakllanadi. Oltin O'rda, Jo'ji ulusi – XIII asrning 40-yillariboshida Jo'jixonning o'g'li Botuxon (1236–1255) tomonidan asos solingan davlat 2. Husayn Boyqaro haqida ma'lumot bering.

Husayn Boyqaro (Husayniy) (1438-yil, Hirot—1506-yil, 4-may, Bobo-Ilohi, Hirot yaqinida) - taniqli shoir va davlat arbobi. Hirot yaqinida tug'ilgan. 1469yildan umrining oxirigacha Xuroson podshohi. Uning hukmdorligi yillarida iqtisodiy va madaniy hayot yaxshilangan. Navoiyning maktabdosh do'sti va homiysi. Husayn Boyqaro, Husayniy (to'liq nomi Husayn ibn Mirzo Mansur binni Mirzo Boyqaro) (1438— Hirot — 1506) — Xuroson hukmdori (1469-1506), shoir. 15-asr o'zbek mumtoz adabiyotining namoyandalaridan.

Temuriylardan Umarshayx mirzoning evarasi. Onasi Feruzabegim temuriylardan Mironshohning nabirasi. Husayn Boyqaro, Bobur ta'riflaganidek, ikki tomonlama ulug' („karim ut-tarafayn—) bo'lgan. Navoiyning tadbirkorligi bilan Yodgor Mirzoni qo'lga olib, taxtni qayta egallagan va umrining oxirigacha hukmdorlik qilgan. Saltanatiga Xorazm, Seyiston, Qandahor, Balx, G'aznadan

Domg'ongacha bo'lgan yerlar kirgan. Yurak xastaligidan vafot etgan Husayn Boyqaro o'zi qurdirgan madrasa ichidagi maqbaraga dafn etilgan. Hozir maqbara vayron bo'lgan, qabr va uning ustiga o'rnatilgan „Sangi haft qalam— saqlanib qolgan.

3. “Konservativ” atamasiga izoh bering.

Konservativ (lotincha) — eski tuzum tarafdorlari, islohotlar va o'zgarishlarga qarshi turuvchilar.

13-BILET

1. G., arbiy va Sharqiy Rim imperiyasi o.,rtasidagi farqli hamda o.,xshash jihatlarni taqqoslang.

Rim respublikasi kengayib, Rimga asoslangan markaziy hukumat uzoq viloyatlarni samarali boshqarolmaydigan darajaga yetdi. Imperiyaning keng hududini hisobga olgan holda aloqa va transport ayniqsa muammoli edi. Bosqin, g'alayonlar, tabiiy ofatlar yoki epidemiya epidemiyasi haqidagi xabarlar kemada yoki pochta orqali olib borilgan, bu ko'pincha Rimga etib borish uchun uzoq vaqt talab qilgan. Aynan shu sababli viloyat hokimlari Rim respublikasi nomidan amalda hukumatga ega edilar.

Imperiya barpo etilishidan oldin Rim respublikasi hududlari milodiy 43 yilda Ikkinchi Triumvirat a'zolari o'rtasida bo'lingan edi, ular Marko Antonio, Oktavio va Marko Emilio Lepido edi.

Marko Antonio Sharqning Axayya, Makedoniya va Epirus (hozirgi Gretsiya, Albaniya va Xorvatiya sohillari), Bitiniya, Pontus va Osiyo (hozirgi Turkiya), Suriya, Kipr va Kirenaika viloyatlarini qabul qildi.

Bu erlar ilgari Makedoniyalik Aleksandr tomonidan bosib olingan edi va shu sababli zodagonlarning katta qismi kelib chiqishi yunon edi. Butun mintaqa, ayniqsa yirik shaharlar, asosan yunon madaniyatiga singib ketgan edi, chunki bu gaplashadigan til edi.

Oktavian, o'z navbatida, Rimning G'arbiy viloyatlarini: Italiya (zamonaviy Italiya), Gaul (zamonaviy Frantsiya), Gollandiya Belgiyasi (zamonaviy Belgiya, Gollandiya va Lyuksemburgning ayrim qismlari) va Ispaniyani (zamonaviy Ispaniya va Portugaliya) qo'lga kiritdi. Ushbu erlar, shuningdek, Gallar va Celtiberians kabi kelt qabilalari madaniy jihatdan ustun bo'lganiga qaramay, qirg'oq hududlarida yunon va karfagen koloniyalarini ham o'z ichiga olgan. Marko Antonio Lepido, o'z navbatida, Afrikaning kichik viloyatini (zamonaviy Tunis) qabul qildi, ammo Oktavian tezda Sitsiliyaga (zamonaviy Sitsiliya) o'z hukmronligi tarkibiga qo'shilishi bilanoq qabul qildi.

Marko Antonio mag'lub bo'lgandan so'ng, Oktavio birlashgan Rim imperiyasini nazorat qildi. Turli xil madaniyatlarni taklif qilganiga qaramay, ularning barchasi asta-sekin asta-sekin rimlashtirishni boshdan kechirdilar.

Garchi asosan yunonlardan tashkil topgan Sharq madaniyati va asosan Lotin G'arb madaniyati yaxlit yaxlitlik sifatida samarali ishlagan bo'lsa-da, siyosiy va harbiy o'zgarishlar imperiyani shu madaniy va lingvistik yo'nalishlarga moslashtirishi mumkin edi.

Uchinchi asr inqirozi

Rim imperiyasining ahvoli 235 yilda imperator Aleksandr Severusni o'z qo'shinlari tomonidan o'ldirilganda juda jiddiy edi.

Ko'plab Rim legionlari Germaniya xalqlarining chegaralarni bosib olishiga qarshi kampaniya paytida mag'lubiyatga uchragan, imperator esa asosan Fors Sosoniylar imperiyasining xavf-xatarlariga e'tiborini qaratgan.

O'z qo'shinlarini shaxsan boshqargan Aleksandr Severus diplomatiyaga murojaat qildi va Germaniya rahbarlarini tezda tinchlantirishga harakat qilib, o'lpon to'ladi. Herodianning so'zlariga ko'ra, bu unga o'z qo'shinlarining hurmatiga putur

etkazgan, chunki ular Rim hududiga bostirib kirgan qabilalarni jazolashlari kerak deb o'ylashgan bo'lishi mumkin.

Imperator vafotidan keyingi yillarda Rim armiyasining sarkardalari imperiyani boshqarish uchun kurashdilar va uni tashqi bosqinlardan himoya qilish vazifalarini e'tiborsiz qoldirdilar.

Dehqonlar Goth, Vandal va Alemanni kabi chet el qabilalari tomonidan Reyn va Dunay daryolari bo'ylab tez-tez olib borilgan reydlar va sharqda Sosoniylar hujumlari qurbonlari bo'lishgan.

Boshqa tomondan, iqlim o'zgarishlari va dengiz sathining ko'tarilishi hozirgi Niderlandiya hududida qishloq xo'jaligini buzdi, qabilalarni ko'chib ketishga majbur qildi; Milodiy 251 yilda bu bilan birgalikda vabo (ehtimol, chechak) paydo bo'lib, ko'p odamlarning o'limiga sabab bo'ldi, ehtimol imperiyaning o'zini himoya qilish qobiliyatini zaiflashtirdi.

Avrelian 270 dan 275 yilgacha eng og'ir inqiroz davrida vandallarni, vestgotlarni, forslarni va keyinchalik Galli imperiyasini mag'lubiyatga uchratdi. 274 yil oxirida Rim imperiyasi bir butun bo'lib birlashdi va chegara qo'shinlari o'z joylariga qaytishdi.

Rim tashqi dushmanlari ustidan harbiy ustunligini yana bir bor yo'qotishidan bir asrdan ko'proq vaqt o'tishi kerak edi. Biroq, ilgari gullab-yashnagan o'nlab shaharlar, ayniqsa G'arbiy imperiyada vayron bo'lgan, ularning aholisi tarqoq va iqtisodiy tizimning parchalanishi bilan qayta tiklanolmagan.

Va nihoyat, Aurelian imperiya chegaralarini tashqi tahdiddan tiklashda muhim rol o'ynagan bo'lsa-da, eng asosiy muammolar saqlanib qoldi. Xususan, Rim imperiyasida hech qachon aniq belgilanmagan vorislik qonuni, bu doimiy fuqarolararo urushlarga olib keldi.

Senat va boshqa partiyalar ham imperator lavozimiga o'zlarining sevimli nomzodlarini taqdim etdilar. Boshqa bir masala imperiyaning kattaligi edi, bu bitta avtokratik hukmdorga bir vaqtning o'zida bir nechta tahdidlarni samarali hal qilishni qiyinlashtirdi. Keyinchalik tetrarxiya tizimi bilan Diokletian III asr inqirozini tugatadi.

Bo'linish sabablari

Nazariy jihatdan, hech bo'lmaganda, imperiya aloqalarni yaxshilash va tashqi tahdidlarga qarshi harbiy ta'sirni yaxshilash uchun bo'lindi.

Rimliklarga qiyin muammo tug'dirdi, chindan ham hal qilinmaydigan muammo: Asrlar davomida qudratli sarkardalar o'z taxtlari uchun raqobatlashish uchun o'z qo'shinlarining yordamidan foydalanib kelishgan.

Bu shuni anglatadiki, to'shagida o'lishni istagan har qanday imperator ushbu qo'shinlarda qattiq hukmronlikni saqlab turishi kerak edi. Boshqa tomondan, Reyn, Dunay va Parfiya (hozirgi Eron) bilan chegaralar kabi muhim strategik chegaralar bir-biridan uzoq va hatto Rimdan uzoqroq edi.

Rimning g'arbiy chegarasini boshqarish juda oson edi, chunki u nisbatan yaqin bo'lgan, shuningdek, german dushmanlari o'rtasida kelishmovchilik bo'lgan.

Biroq, urush paytida ikkala chegarani boshqarish qiyin edi, chunki agar

imperator sharqda chegaraga yaqin bo'lgan bo'lsa, g'arbda shuhratparast general isyon ko'tarishi va aksincha.

Urushning bu fursati ko'plab hukmron imperatorlarni qiynab, kelajakdagi bir qancha imperatorlar uchun hokimiyatga yo'l ochdi.

2. Muhammad Rahimxon I ning Xiva xonligi tarixidagi tutgan o'rni haqida fikr bildiring.

Eltuzarxon vafot etgach, taxtga uningukasi Muhammad Rahimxon I o'tirdi. Muhammad Rahimxon I Xiva xonligini siyosiy jihatdan birlashtirishga kirishdi. Ayni paytda, turkmanlarni bo'ysundirish masalasi yetakchi o'rinda chiqdi. Turkmanlarning turli qabilalari qanchalik qattiq qarshilik ko'rsatmasinlar, birin-ketin bo'ysundirib borildi.

Bo'ysunishni istamagan yovmut qabilasi Xurosonga ko'chib ketdi. Biroq Eron hukumatining tazyiqi ostida hamda yaylov maydoni yo'qligi uchun yana Xiva xonligi hududiga qaytib keldi. Endi ular Xiva xoni tomonidan ajratib berilgan hududga joylashishga majbur bo'ldilar. Shu davrdan boshlab, yovmut qabilasining taqdiri Xiva xonligi bilan uzil-kesil bog'lanib, xonlik fuqarolari tarkibiga olindi. Ularga ham soliq to'lash

belgilandi. Shuningdek, xon qo'shiniga belgilangan miqdorda navkar yuborish majburiyati ham yuklandi. Yuborilganligi ham bejiz bo'lmagan. Muhammad Rahimxon I (1806-1825) o'zbeklar va turkmanlardan tuzilgan — Xon navkarlar il deb atalgan muntazam qo'shinga tayanib yirik zodagonlar qarshiligini sindirish uchun shiddatli kurashda o'z raqiblarini birin-ketin bo'ysundira bordi. Muhammad Rahimxon I ga dushmanlik ruhidagi Orol bo'y zodagonlari guruhi qattiq qarshilik ko'rsatdi. Biroq, 1811- yilda ularning qarshiligi sindirildi. Xiva xoni qoraqalpohlarni ham bo'ysunishga majbur etdi. Muhammad Rahimxon I davrida xonlik siyosiy jihatdan birlashtirildi. Ayni paytda, uning hududlari yanada kengaytirildi. Mamlakatda nisbiy barqarorlik ta'minlandi. Muhammad Rahimxon I mamlakat obodonchiligiga ham alohida e'tibor berdi. Qatormadrasalar va masjidlar qurdirildi.

3. "Federatsiya" atamasiga izoh bering.

Federatsiya (lotincha — ittifoq) — hududiy jihatdan muayyan siyosiy mustaqillikka ega bo'lgan bir necha davlatlardan iborat yagona ittifoq davlat.

14-BILET 1. Dashti Qipchoq haqida ma'lumot bering.

Dashti qipchoq, Qipchoq dashti — Sirdaryoning yuqori oqimi va Tyanshanning g'arbiy yon bag'ridan Dnepr daryosining quyi oqimiga qadar yoyilgan dashtlarni 11 — 15-asrlarga oid arab va fors manbalaridagi nomi. "D.Q." atamasini dastlab Nosir Hisrav (11-asr) qo'llagan. Bu davrda qipchoqlar Irtish daryosi sohillaridan

gʻarbga tomon koʻchib (1030 y.) Xorazmga qoʻshni boʻlishgan va hozirgi Qozogʻiston hududi, shuningdek, jan.-rus dashtlarini egallashgan. D. Q. aholisi sharq manbalarida — qipchoklar, rus solno-malarida — polovetslar, Vizantiya xronikalarida — kumanlar, venger manbalarida kunlar deb atalgan. D. Q. 2 qism — Sharqiy va Gʻarbiy qismdan iborat boʻlib, Yoyiq (Ural) daryosi ularning chegarasi sanalgan. Gʻarbiy qism Yoyiq va Itil (Volga) daryosidan to Dneprgacha boʻlgan hududdan iborat boʻlgan. 13-asrda D. Q. ni moʻgʻullar bosib olib, tarixda Joʻji ulusi nomi bilan mashhur Oltin Oʻrda davlatini barpo etganlar. 14-asr boshlarida Joʻji ulusi 2 qismga boʻlinib ketgan. D. Q. ning sharqiy qismida Oq Oʻrda tashkil topgan. D. Q. ning gʻarbiy qismi rus yilnomalarida "Polovetslar yeri" nomi bilan uchraydi. 14-asr 60-y.laridan sharqiy D. Q. "Oʻzbeklar mamlakati", uning aholisi esa "oʻzbeklar" deb atala boshlandi. 15-asrning 20y.dan boshlab sharqiy D. Q.da Abulxayrxon va uning qarindosh-urugʻlari hukmronlik qilgan. D. Q.ning asosiy axoliyey koʻchmanchi va yarim oʻtroq boʻlib, chorvachilik va ovchilik, daryo va koʻl yoqalarida yashagan aholi dehqonchilik, shaharlari (Saroy Botu, Saroy Berka, Oʻrda Bozor, Sigʻnoq, Arquq) dagi aholi esa hunarmandchilik va savdo-sotiq bilan shugʻullangan. 16—18-asrlarda Movarounnahr tarixshunosligida "D. Q." atamasi uning sharqiy qismi (hoz. Qozogʻiston) ni anglatgan.

2. *Doro I ning dunyo tarixidagi tutgan oʻrni haqida fikr bildiring.*

Miloddan avvalgi V asr boshlarida urushlarinig Yunonistonga forslar tahdid sola boshladi. Doro I hukmronlikqilayotgan Fors davlati yangi-yangi mamlakatlarni bosib olishga intilgan. Forslarning Yunonistonga harbiyyurishlari yunon-fors urushlari nomini olgan boʻlib, ular miloddan avvalgi 490-yildan boshlanib, Mil. avv.449-yilga qadar davom etgan. Yunonistonning barcha shaharlarida fors elchilari paydo boʻlib, ular: «Bizninghukmdorimiz, buyuk shahanshoh Doro, kunchiqardan kunbotargacha barcha mamlakatlarning birdan-biregasi sizdan yer va suv talab qilmoqdadir», deb baralla aytishardi. Yunonistondagi ayrim shaharlar aholisiforslarga qarshilik koʻrsatishning sira iloji yoʻq deb hisoblab, shahanshoh Doro I ning shartlarini qabulqilishga rozi edilar. Afina va Sparta bosqinchilarga itoat etmaslikka ahd qildi. Fors elchilari Afinagakelganda, shahar aholisi gʻazabdan ularni Oʻldirib, qoyadan tashlab yubordilar. Elchilarni chuqur quduqqatashlab yuborgan spartaliklar esa zaharxanda bilan: «Yetarlicha suvni ham, yerni ham quduq tubidantopasiz-da!» deyishgan ekan.Mil. avv. VI asr oxirida Fors shohi Kichik Osiyodagi yunon shahar-davlatlarinibosib oldi. Afina hukmdori yunon polislariga yordam qoʻlini choʻzdi. Bundan gʻazablangan Doro I Afinadanshafqatsiz qasos olishga ahd qildi.

3. *"Ekspluatatsiya" atamasiga izoh bering.*

Ekspluatatsiya (fransuzcha) — mulkdorlarning boshqalar mehnati mahsulini oʻzlashtirib olishi.

15-BILET *1. Shosh haqida ma'lumot bering.*

Shosh (Choch, Binkat) tarixiy viloyatining markaziy shaqri (9 — 12-asrlar). Harobasi hozirgi Toshkentdagi eski shahar qismidagi binolar ostida saqlangan. 10-asr tarixiy ma'dumotlariga ko'ra, B.ning uzunligi ham, kengligi ham 1 farsaxdan bo'lib, ko'handiz (ark), shahriston (madina), ichki (rabodi doxil) va tashqi (rabodi xorij) rabodlardan tashkil topgan. Arkning mudofaa devori, 2 darvozasi bo'lib, ulardan biri shahristonga, ikkinchisi ichki rabodga olib chiqqan. Arkda o'rda, zindon va jome masjidi joylashgan. Shahristonning ham alohida devori va 3 darvozasi bo'lgan. Bu yerda hunarmandlar ustaxonalari va savdo do'konlari joylashgan. Ichki rabodning ayrim ma'lumotlarga ko'ra 8 ta, yana boshqa ma'lumotlarga qaraganda, 10 ta darvozasi bo'lib, unda asosan bozorlar joylashgan. Tashqi rabodda 7 ta darvoza bo'lib, paxsa, guvala va xom g'ishtdan qurilgan uy-joylar joylashgan. B. obodonligi va bahavoligi bilan shaharda shuxrat qozongan. Shahardan ko'plab suv tarmoklari o'tgan, ko'chalariga tosh yotqizilgan. Tashqi rabodda bog' va tokzorlar ko'p bo'lgan.

2. Chingizxonning harbiy yurishlari haqida fikr bildiring.

Mo'g'ul qabilalari orasidagi o'zaro urushlarda, XIII asrning boshlarida Temuchin(1155-1227) g'olib chiqadi. 1206-yilda Onon daryosi bo'yidagi qurultoyda u ulug' xon debe'lon qilinadi. Bosh shomon butun xalq oldida Temuchinga Chingizxon unvonini beradi. Chingizxon so'zi — kuchlil, —qudratlil, —tozal ma'nolarini bildiradi. Mamlakatni markazlashtirish maqsadida Chingizxon Qoraqurum qal'asini o'z davlatining poytaxtiga aylantiradi. Chingizxon tez orada janubiy Sibirda yashagan ko'pgina xalqlarni bo'ysundiradi. Ular qatorida buryatlar, yoqutlar, qirg'izlar va boshqalar bor edi. Chingizxon 1211-yilda Shimoliy Xitoyga qarshi urush boshlaydi. Mamlakatni batammom istilo qilinishi ining vorislaridavrida tugaydi. Yettisuv va Sharqiy Turkistonga qarshi 1218-yili boshlangan bosqinlar, xorazmshohlar davlatiga 1219-1221-yillarda yoyildi. Afg'oniston, Sharqiy Eron egallanib, Kavkaz orqali 1223-yilda Dashti Qipchoqqa chiqadi. Kalka daryosi bo'yida qipchoqlarning ittifoqchisi sifatida ularga yordamga kelgan ruslar qo'shini mag'lub etiladi. 1224-yilda Chingizxon zabt etilgan hududlarni o'z o'g'illari: Jo'ji, Chig'atoy, O'qtoy va Tuliga uluslargabo'lib, taqsimlab beradi. O'qtoyni taxt vorisi etib tayinlaydi.

3. "Karavella" atamasiga izoh bering.

Karavella - yelkanli kema turi, Evropada, ayniqsa Portugaliya va Ispaniyada, XV asrning ikkinchi yarmi - XVII asr boshlarida keng tarqalgan. Katta geografik kashfiyotlar davri boshlangan birinchi va eng mashhur kemalardan biri.

16-BILET

1. Davan hamda Qang,, davlatini o,,zaro taqqoslang.

Davan davlati (Xitoy manbalarida bu o__lka shu nom bilan tilgaolinadi) taxminan, mil. avv. III asrda paydobo__lib, Farg__ona vodiysida joylashgan. Xitoy hukmdorlari bir necha bor bu davlatni bosib olmoqchi bo__ldilar, biroq ularning harakatlari behuda ketdi. Harbiy yurishlarning birida ular Davan davlatining poytaxti Ershiniqo__lga kiritdilar, biroq aholisining tovon to__lashievaziga uni tashlab chiqishgan. Davan davlati Xitoy va Sharqning boshqamamlakatlari bilan bo__lgan xalqaro savdoda muhim o__rin tutgan. Xitoy hukmdorlariniko__proq Farg__onaning zotli otlari qiziqtirardi. Otlar naslining biriga hatto ular «Samoviy» deb nom berganlar. «Samoviy otlar» baquvvat va chopqir bo__lgan.

Qadimshunoslar topgan dalillar Xitoy solnomalaridagi ma‘lumotlarni tasdiqladi. Ko__p

sonli aholiga, yaxshi qurollangan va mashqko__rgan qurolli kuchlariga ega bo__lgan Davan mil. avv. II-I asrlarda yuksak taraqqiyetgan davlatga aylangan.

Davan davlatining Sho__rabashat, Uchqo__rg__on singari shaharlari atrofidagi aholi yerni ishlash, sholi va bug__doyyetishtirish, bog__dorchilik va uzum yetishtirishda katta yutuqlarga erishgan. Olimlarning aniqlashicha, milodiy III asrda Davan davlati barham topgan.

2. Jaloliddin Manguberding O,,zbekiston tarixidagi tutgan o,,rni haqida ayting.

Jaloliddin Manguberdi (to__liq ismi Jaloliddin ibn Alovuddin Muhammad) (1198–1231) – Xorazmshohlar davlatining so__nggi hukmdori (1220–1231), mohir sarkarda. Anushteginiylardan. Jaloliddin burnida xoli (mank) bo__lgani uchun Mankburni nomi bilan atalgan. Keyinchalik bu nom talaffuzda o__zgarib

—Manguberdi__ nomi bilan mashhur bo__lib ketgan. Parvon jangi (1221) – Jaloliddin Manguberding mo__g__ul bosqinchilariga qarshi olib borgan janglaridan biri. Parvon jangi o__g__ullarning bu urushdagi eng katta mag__lubiyati bo__lgan. Mo__g__ullar bosib olgan ko__pgina shaharlarda xalq qo__zg__olon ko__tarib mo__g__ulnoiblarini o__ldirganlar. Sind daryosi bo__yidagi jang – Jaloliddin Manguberdi va Chingizxon qo__shinlari o__rtasidagi jang (1221-yil 25-noyabr). Jangda Chingizxon qo__shinlari muvaffaqiyat qozonadi.

3. “Ekspeditsiya” atamasiga izoh bering.

Ekspeditsiya (lot. — tartibga keltirish, yurish) — 1) biror narsa (mas, xatxabarlar, yuk va shahrik.)ni jo‘natish, tarqatish; 2) muayyan narsani jo‘natuvchi, tarqatuvchi muassasa, korxona bo‘limi; 3) biror maxsus (ilmiy, harbiy)

topshiriqqa ega bo'lgan shaxslar guruhi, otryadning safari; shundan tadbir qatnashchilari guruhi. **17-BILET**

1. Qang,, davlati haqida fikrlaringizni bildiring.

Xitoy manbalaridan bu davlatning Qang_yuy deb atalgani ma'lum. Mil. avv. III asrda unga saklarasos solishgan. Qadimshunoslarning aniqlashicha, Toshkent vohasida miloddan avvalgi III asrda asos solingan, Qanqa – Qang_xashaharqal'asi saklarning osha kezlardagipoytaxti Qang_dez bo'lgan. Xitoy manbalaridabu shahar Bityan deb atalgan. Qang_ davlatining asosiy shaharlari Sirdaryo sohillari bo_ylab joylashgan.Miloddan avvalgi II asr oxirida Qang_ qudratli davlat birlashmasiga aylanadi. U ning hukmdorlari o_z nomidan tangalar zarbqildirganlar. Qang_ davlatida istehkomlar, ibodatxonalar, savdo va hunarmandchilik mahallalari barpo etilgan.Davlatning madaniy markazlaridan biriToshkent vohasi edi. Ayni shu hududda o_troqziroatchilik va hunarmandchilik madaniyati vujudga kelgan.Uning hududidan Buyuk Ipak yo_liningshimoliy tarmog_i o_tganligi davlat iqtisodining gullab-yashna shiga imkon yaratdi. Lekin ayni shu hol ko_chmanchi qabilalar bilan urushlarning kelib chiqishiga sabab bo_ldi. Bu urushlarda qang_arlar (Qang_ davlati aholisinishunday atashgan) ko_pincha g_olib chiqaredilar. Milodiy III asrda Qang_ davlati parchalanibketdi.

2. Oktavian Avgust haqida ma'lumot bering.

Mil. avv. 31-yilda Yunoniston qirg_oqlarida Antoniy va Oktavian flotlari o_rtasida jang

bo_ldi. Jang qizigan bir pallada Kleopatra vaAntoniy Aleksandriya shahriga qochadilar.

Armiya va flot Oktavianga taslim bo_ladi. Keyingi yili Oktavian qo_shin bilan Misrga yetibkeladi. Antoniy va Kleopatra o_z-o_zini o_ldiradi, Misr esa Rim davlati provinsiyasiga aylanadi.Shu tariqa Oktavian butun Rim imperiyasiningyakka hukmdori bo_lib oladi.Mil. avv. 29-yilda Oktavian Senatdan imperator unvonini va Avgust laqabini oladi.U Rim imperiyasining asoschisiga aylanib,bir qator islohotlar o_tkazdi. Imperator kengko_lamda qurilish ishlari olib bordi. Uning davrida Rimda ko_plab saroylar va

ibodatxonalarbunyod etildi.Oktavian Avgust vafotidan so_ng uning vorislari Kaligula va Neron hukmronligi davrida imperiyada inqiroz boshlandi. Faqatmilodiy II asrning boshlarida Rimning kuchqudrati qayta tiklandi. Bu asr Rim imperiyasining «oltin asri» degan nom olgan.

3. "Jevachi" atamasiga izoh bering.

Jevachi (jeva — qurol-aslaha) — qurol-aslahaxona boshlig_i.

18-BILET

1. Sparta shahar-davlati haqida ma'lumot bering.

Milloddan avvalgi XII asrda Janubiy Yunoniston (Lakonika) hududiga doriylar qabilasi

bostirib kirdi. Ular mahalliy qabilalarni bo'ysundirib, Sparta davlatiga asos soldilar. Sparta engyirik Yunon davlatlaridan biriga aylandi. Spartaliklar qulga aylantirilga mahalliy aholi – ilotlarham aslida yunonlar bo'lib, ular bilan bir tilda so'zlashgan. Mil. avv. VIII - VII asrlarda qullarsoni uncha ko'p bo'lmagan

Afinadan farqli o'laroq Spartada qullarga aylantirilgan aholiko'pchilikni tashkil etar, ular ham spartaliklardan qattiq nafratlanar edi. Chet elliklar Spartagakiritilmagan. Savdo-sotiq sust rivojlangan, san'at asarlari, chiroyli ibodatxonalar hambo'lmagan. Hamma uylar bir biriga o'xshatib qurilgan. Spartada haykaltaroshlar ham, rassomlarham, olimlar ham bo'lmagan.

2. Ismoil Somoniy haqida ma'lumot bering

Ismoil Somoniy o'rta asrlarning qobiliyatli, serg'ayrat va nihoyatda zukko davlat arbobi edi. U Movarounnahrni birlashtirib, mustahkam davlat tuzishga intildi. Shimoli sharqiy hududlarga yurish qiladi. 893-yilda Tarozi shahrini zabt etib, dashtliklarga qaqshatqich zarba beradi. Movarounnahr aholisining mustaqillikka erishishi, shubhasiz, Arab xalifalariga yoqmas edi. Shu boisdan xalifalik safforiylar bilan somoniylarni to'qnashtirishga va ularning har ikkisini ham zaiflashtirib, bu boy viloyatlarda o'z ta'sirini qayta tiklashga harakat qiladi. Xalifa Mu'tazid (892–902) safforiylar hukmdori Amr ibn Laysga Xuroson bilan birga Movarounnahr ustidan ham hukm yuritish huquqi berilgani haqida farmon chiqaradi va uni Ismoilga qarshi gij-gijlaydi. Natijada 900-yilda ular o'rtasida urush boshlanadi. Urush Ismoilning g'alabasi bilan tugaydi. Butun Xuroson somoniylar qo'l ostiga o'tadi. Noilojlikdan xalifa Ismoilga hukmdorlik yorlig'ini yuborishga majbur bo'ladi. Ismoil Somoniy butun Movarounnahr va Xurosonni o'z qo'l ostida birlashtirdi. Buxoro shahri bu ikki davlatning poytaxtiga aylandi.

3. "Gildiya" atamasiga izoh bering.

Lotin so'zidan kelib chiqqan atama gremium. Shuningdek, siz bir xil ijtimoiy mavqega ega bo'lgan yoki umumiy xususiyatlarga ega bo'lgan boshqa odamlar guruhiga murojaat qilishingiz mumkin.

Bir turdagi kabi uyushma, gildiya O'rta asrlarda Evropa shaharlarida savdo-sotiq bilan shug'ullanadigan hunarmandlarni birlashtirish uchun paydo bo'lgan.

Birlashish orqali hunarmandlar faollikni oshirishi, talabni tashkil qilishi va barcha sheriklar uchun ishlashni kafolatlashi mumkin edi. Boshqa tomondan, ular o'z ishlarini o'qitishga bag'ishlangan edilar. Ushbu muammolar gildiyaning boshlang'ich nuqtasi sifatida ko'rib chiqishga majbur qiladi zamonaviy kasaba uyushmalari, ierarxiyasiz bo'lsa ham. **19-BILET**

1. Qadimgi Afina va Sparta davlatlarini taqqoslang.

Afina Yunonistonning Attika deb atalgan tog‘li joyida vujudga kelgan. Arxeologik ma’lumotlarga ko‘ra, bu joylarda odamlar neolit davridan boshlab yashagan. Attikaliklar Afina ma’budiga sajda qilganlar. Attikadagi qishloklar birlashib Afina shahri vujudga kelgan (miloddan avvalgi 9–8-asrlar). Bu vaqtda (Gomer davri) harbiy demokratiya susayib, urug‘chilik munosabatlari yemirila boshlagan edi. Hokimiyatni urug‘ aristokratlari (evpatridlar) boshqarardilar. Mil. av. 7-asrda Ada evpatridlar siquvi kuchayib dehqonlar ahvoli og‘irlashgan edi. Mil. av. 594 yilda savdogarlar aristokratiyasidan Solon arxont (hokim) bo‘ldi. U Afinada ijtimoiysiyosiy tuzumni tubdan o‘zgartiradigan islohotlar o‘tkazdi. Qarzlarni bekor qildi, qarz tufayli qul qilib sotishni taqiqladi, urug‘chilik munosabatlariga uzil-kesil zarba berdi. Siyosiy huquq va lavozimlar kishilarning mol-mulkiga qarab belgilanadigan bo‘ldi. Aristokrat naslidan bo‘lgan Pisistrat o‘z tarafdorlari va yollanma askarlariga tayanib, miloddan avvalgi 560 yilda o‘zini Attika dehqonlarining dohiysi deb e’lon qildi va Afinaning mustabid hokimi bo‘lib oldi. Pisistrat o‘ziga qarshi bo‘lgan aristokratlarning yerlarini tortib olib dehqonlarga ulashib berdi, ularga davlat hisobidan pul qarz berishni joriy etdi. Pisistrat davrida Afinada savdo munosabatlari rivoj-landi, ibodatxona va boshqa qasrlar qurildi, suv quvuri o‘tkazildi.

2. Mahmud G__aznaviy haqida ma’lumot bering.

Mahmud G__aznaviy davrida (997–1030) esa uning hududi kengayib, Sharqning eng qudratli davlatlaridan biriga aylangan. Somoniylar sulolasi barham topgach, Mahmud G__aznaviy Xuroson hududlarini, so__ng Xorazm davlatini (1017) ham o__z saltanatiga qo__shib olgan.

3. “Dukchi” atamasiga izoh bering.

Dukchi (forscha yig, duk) — charxning yigirilayotgan ip o__ralibboriladigan qismi. Duk yasovchi hunarmand dukchi deyilgan.

20-BILET 1. Qadimgi Xorazm va Kushon podsholigini o__,zaro taqqoslang.

Bot tomonidan qo‘shilgan matn boshi Xorazm, Qadimgi Xorazm — Turon va Eron mintaqalari oralig‘ida joylashgan tarixiy o‘lka va qadimgi davlat. Xorazm hududi qadimda Amudaryo adoqlaridan janubga tomon Murg‘ob va Tajan daryolarining yuqori oqimlarigacha cho‘zilgan. Shu boisdan bu qad. tarixiy o‘lka fanda 2 xil: Kdd. Xorazm va Katta Xorazm nomlari bilan ma’lum. X. haqidagi ilk ma’lumotlar Avesto, Doro I ning Bixistun kitobalari, qad. yunon mualliflari

(Gekatey, Gerodot, Strabon va boshqalar) hamda ilk o'rta asrlarning arab geograflari asarlarida uchraydi.

2. Yustinian I haqida ma'lumot bering.

Yustinian I davrida Konstantinopolda barpo etilgan Avliyo Sofiya ibodatxonasini hech shubhasiz ilk o'rta asrlarning eng mahobatli me'morchilik inshooti deb atash mumkin. Uning ulkan gumbazi (diametri 31,5 m) bo'lib, 40 ta deraza gulchambari bilan qurshalgan. Osmon gumbazi kabi ushbu gumbaz goho havoda muallaq turgandek tuyuladi. Turli xil toshlar va ovna parchalaridan yasalgan juda ajoyib mozaikalar ibodatxona devorlarini bezagan.

3. "Delegat" atamasiga izoh bering.

Delegat (lotincha — yuborgan) — biror tashkilot, jamoa tomonidan vakolatli qilib saylab yoki tayinlab yuborilgan vakil.

21-BILET 1. Karfagen haqida

ma'lumot bering.

Shimoliy Afrikaning sohillarini, Sardiniya, Korsika orollarini o'z ichiga olgan qudratli davlat – Karfagen quldorlari Sitsiliya orolining g'arbiy qismini egallab olgan edilar. Aynan Sitsiliya masalasi Rim va Karfagen o'rtasidagi urush boshlanishiga sabab bo'ldi. Rimliklar Karfagen bilan uch marotaba urushdilar. Bu urushlar tarixga Puni urushlari nomi bilan kirgan edi, negaki, rimliklar Karfagenni Puna deb atashardi. Birinchi urushda rimliklar g'alaba qozondilar va Sitsiliyani bosib olib, karfagenliklarni o'zlariga o'lgan to'lashga majbur qildilar. Karfagen quldorlari Ispaniyaning katta qismini bosib oldilar. Karfagen armiyasiga tajribali sarkarda Gannibal boshchilik qilardi. Gannibal qo'shinlarining Ispaniyadan Italiyaga qarshi yurishlari tufayli ikkinchi Puni urushi boshlandi. Karfagen armiyasi Alp tog'lari etaklariga yetib bordi. O'tib bo'lmaydek tuyulgan tog'lardan oshgan Gannibal Shimoliy Italiya hududiga bostirib kirdi vamil. avv. 216-yilda Kann yaqinidagi jang darimliklar armiyasini tor-mor etdi. Bu jangda 70 ming rimlik legioner halok bo'lgan. Mag'lubiyatdan keyin rimliklar hal qiluvchi janglarga botina olmaganlar. Italiya aholisi Gannibalni qo'llab-quvvatlamadi, chunki Karfagen yollanma qo'shinlari mamlakatni talontaroj qilib tashlagan edi. Rimlik sarkarda Ssipionning kutilmaganda o'z qo'shinlari bilan Afrika qirg'og'iga kelib tushganidan xabar topgan Gannibal Karfagenni himoya qilishga o'tlanadi, ammo mil. avv. 202-yilda uning lashkari Zama shahri yaqinida (Shimoliy Afrika) rimliklar tomonidan tor-mor etildi. Karfagen Rimga taslim bo'lib, katta miqdordagi boylik bilan tovon to'lashi kerak edi. Biroq vaqt o'tib, Karfagen o'z qudratini tiklashga harakat qiladi. Uchinchi Puni urushida rimliklar Karfagenni qamal qildilar. Shahar aholisi ikki yil Karfagenni mudofaa

qildi, shaharda ochlik boshlandi. Rimlik legionerlar shaharga hujum qilib, o_tqo_yishar edi. Shunday qilib, mil. avv. 146-yilda Karfagen butunlay vayronaga aylantirildi. Rimqo_shinlari esa g_alaba sururi, talangan o_lja vaminglab qullar bilan Italiyaga qaytib keldilar.

2. Abulg,,oziy Bahodirxon haqida ma''lumot bering.

1644-yilda Abulg_oziy Bahodirxon Xiva xonligi taxtini egallaydi. Abulg_oziy Bahodirxon qabila boshliqlari nufuzini yanada oshirish yo_li bilan ulaming markaziy hokimiyatga qarshi xatti-harakatlariga barham bermoqchi bo_ldi. U xonlikdagi barcha 32 qabilani to_rt guruhga bo_ldi: qiyot-qo_ng_irot, uyg_urnayman, qang_li-qipchoq, nukus-mang_it. Bunda qabilalarning urfodatlarini, turmush tarzi va qarindoshlik aloqalari hamda joylashgan yeri hisobga olindi. Har bir qabilaviy guruhga inoq tayinlanib, xon inoqlar orqali qabilalarga tegishli masalalarni hal qilgan. Inoqlar xonning eng yaqin maslahatchisi sifatida saroyda istiqomat qilganlar.

3. "Manifest" atamasiga izoh bering.

Manifest(lot)-hukumatning juda muhim voqea munosabati bilan xalqqa qilgan yozma murojati

22-BILET 1. Kesh haqida ma''lumot bering.

Kesh (arab, manbalarida Kashsh, Kass, Kise) — tarixiy shahar va viloyat. Hozirgi Qashqadaryo viloyatining shim.sharqiy qismini egallagan. Dastlab Kesh Kitob o'rnida bo'lgan, keyin 9—10-asrlarda Shahrisabz hududiga ko'chgan. Kesh nomining xitoycha transkripsiyasi 1-marta 7-asrga oid xitoy yozma manbalarida Syuysha shaklida uchraydi. Uning sug'd tilidagi nomi esa 7-asr oxiri — 8-asr boshlarida hukmdorlik qilgan Kesh hokimi Axurpat tangalarida hamda 8-asr o'rtalarida Keshni idora qilgan hokim Ixshidning dastlabki arabcha fale (tanga)larida ilk bor zikr etilgan. "Kesh" atamasining kelib chiqishi QashqaQashqrud nomi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Boshqa bir fikrga ko'ra (A.Muhammadjonov), "Kesh" toponimining ma'nosi ilk bor — uy, qishloq, shahar, poytaxt, viloyat, el-yurt, diyor, hatto "Kishvar" shaklida esa mamlakat va Vatan kabi ma'nolarni anglatgan. Xitoy yozma manbalarida qayd etilishicha, hokim Digja (Dichje) (6-asr oxiri — 7-asr boshlari) Keshga asos solgan bo'lib, o'sha vaqtda shahar aylanasi 1 km ga yetgan. Arab tarixchisi Ya'qubiyning yozishicha, Kesh mil. 7-asr o'rtalarida yuksalib, Sug'dning bosh shahriga aylangan. Kesh bu davrda hunarmandchilik, savdo-sotiq, madaniyat yuksak rivojlangan shaharga aylanib ark, ichki va tashqi shahardan iborat bo'lgan. Ichki shahar mudofaa devori va 4 darvozaga ega edi. 6-asrda arkning g'arbiy qismida shahar hokimi Digja tomonidan yangi qarorgohga asos solingan. 7-asr oxiri —

8asrning 1-yarmida Keshni arablar bir necha bor fath etgan 2. Amir Umarxon haqida ma"lumot bering.

Amir Umarxon davridagi yirik shoirlardan biri Mahmud (asl ismi Mahmud) XVIII asr oxirida tugilib, 1444-yili vafot etgan. Qo'qondagi madrosayi Mirdaqiqigan, keyin qoshinda sipohlik qigan. Mahmurning hajviy she'rlar devoni saqlangan bo'lib unda oltmish to'qqiz asar (3717) misra jamlangan hajviy asarlarida xalqqa jabr yetkazgan keskin taqid ostiga olgan. Xususan, —hapalak she'rlarida hapalak qishlog'ining ayanchli manzaralari aks ettirilgan.

3. "Chorizm" atamasiga izoh bering.

Chorizm – chor Rossiyasi tomonidan Markaziy Osiyoga bostirib kirgan 1850 yillardan 1920 yillargacha bo'lgan davrning nomlanishi.

23-BILET

1. Maurya davlati haqida ma"lumot bering.

Yunon-makedon qoshinlariga qarshikurashga mashhur hind sarkardasi Chandragupta sardorlik qiladi. Chandragupta Shimoliy Hindistondagi barcha davlatlarni o'z tarkibiga olgan Maurya davlatiga asos solgan. Pataliputra shahri esa Maurya davlatipoytaxtiga aylandi. Mil. avv. III asrda podsho Ashoka hukmronligi davrida Maurya rivojlanishda yuksak taraqqiyotga erishdi.

2. Boburiylar sulolasidan bo'lgan Shoh Jahonning Hindiston tarixidagi tutgan o'rnini haqida fikr bildiring.

Shoh Jahon (1592.5.1, Lohur 1666.22.1, Agra) — Boburiylar saltanati hukmdori (1627—58), Jahongirshohning 3-o'g'li. Asl ismi Xurram. 1616 yil Dekan (to'g'rirog'i — Dakan)dagi g'alabasidan so'ng Sh.J. nomini olgan. 1622—25 yillar otasi Jahongirshohga qarshi urushib, yengilgan. 1627 yilda taxt uchun kurashlarda g'olib bo'lib, "Abul Muzaffar Shahobiddin Muhammad Sohibqironi Soniy" taxallusini olgan. Taxtga o'tirgan zahoti bir qancha isyonlarni bostirishga majbur bo'lgan. Sh.J. poytaxtni Agradan Dehliga ko'chirgan. Bu davrda adabiyot, san'at, musiqa va boshqalar fanlar rivoj topgan. Sh.J. bir qancha muhtasham obidalarni bunyod ettirgan — Agrada Tojmahal, Qizil qal'a, Dehlida Jome masjid, Lohurda Shalimar bog'i va boshqalar. Sh.J. davrida Boburiylar saltanati tanazzulga yuz tuta boshlagan. 1630—33 yillarda Gujarat va Dekanda qattiq qurg'oqchilik tufayli ocharchilik bo'lgan, xalqning ahvoli og'irlashgan, shuning uchun Sh.J. mazkur o'lkalardagi yer solig'ini kamaytirgan. Sh.J. davrida Yevropa savdo kompaniyalarining Boburiylar davlatiga suqilib kirishi kuchaygan, Shu kezlarda uning o'tillari o'rtasida taxt uchun kurash avj olgan. Bu kurashda katta o'g'li Avrangzeb g'olib kelib, taxtni egallagan. Sh.J. Tojmahal maqbarasida xotini Mumtoz Mahal yoniga dafn etilgan.

3. “Kommuna” atamasiga izoh bering.

Kommuna (frans. commune, lot. communis — umumiy) — 1) oʻrta asrlarda Gʻarbiy Yevropada shahar Kommunasi — feodallardan oʻz-oʻzini boshqarish huquqlarini olishga erishgan jamoa; 2) hozirgi bir necha xorijiy davlatlarda — quyi maʼmuriy hududiy birlikning nomi. **24-BILET** 1. Afrosiyob haqida maʼlumot bering.

Afrosiyob – Samarqandning qadimgi xarobasi. Bu nom tarixiy manbalarda qadimgi Samarqandga nisbatan faqat XVII asrdan boshlab uchraydi. Qadimgi Samarqand sugʻd manbalarida Smarakanve deb atalgan. Mil. av. 4-asrda Samarqand Aleksandr Maqsuniy qoʻshinlari tomonidan istilo etilgach, yunon mualliflari kundaliklarida Maroqanda sifatida eslatiladi. Maroqanda Smarakanve ning yunoncha tarjimai. Movarounnahrda somoniylar hokimiyat tepasiga kelgach, qadimgi Smarakanve 9-asrdan boshlab Samarqand deb atala boshlandi.

2. Oliver Kromvelning Angliya taʼrixidagi oʻrni haqida fikr bildiring

KROMVEL (Cromwell) Oliver (1599—1658) — 17-asrdagi ingliz inqilobi arbobi, independentlar rahbari. 1640 yil Muddatsiz parlament (Qonun chiqaruvchi organ)ga saylangan. 1 – (1642-46) va 2–(1648) fuqarolar urushida qirol armiyasi ustidan gʻalaba qozongan parlament armiyasining asosiy rahbarlaridan biri. Kromvel armiyaga tayanib presviterianlarni parlamentdan haydagan (1648); qirolni qatl etish va respublika eʼlon qilinishiga koʻmaqlashgan (1649), vatijada hokimiyat Kromvel tarafdorlari qoʻlida toʻplangan. 1640 yildan lord-general (barcha harbiy kuchlar bosh qoʻmondoni). Irlandiya va Shotlandiyada ozodlik harakatlarini, levellerlar va diggerdar harakatini bostirgan, Kromvel 1653 yil parlamentni tarqatib, yakka shaxs harbiy diktatura rejimi — protektorat oʻrnatgan.

3. “Diktatura” atamasiga izoh bering.

Diktatura (lotincha-cheklanmagan hokimiyat) - hech qanday qonunbilan cheklanmagan, zoʻrlikka tayanuvchi hokimiyat.

25-BILET 1. Prussiya qirolligi haqida maʼlumot bering.

Prussiya (PreuBen) — davlat, soʻngra Germaniyadagi yer (federativ maʼmuriy birlik; 1945 yilgacha). P.ning asosiy tarixiy oʻzagi — Brandenburg 1618 yil Prussiya gersogligi (Tevton ordeni tomonidan 1525 yil bosib olingan prus yerlarining bir kismida vujudga kelgan) bilan birlashgan. BrandenburgPrussiya davlati 1701 yil Prussiya qirolligiga aylangan (poytaxti — Berlin shahri).

Prussiyaning iqtisodiy va siyosiy hayotida yunkerlar rahbarlik rolini o'ynaganlar. Gogensol-lernlar sulolasidan chiqqan Prussiya qirollari (Fridrix II va boshqalar) XVII asr XIX asrning I yarmida davlat hududini sezilarli darajada kengaytirgan. 1871 yil prus yunkerlari Bismark boshchiligida "Temir va kon" bilan Germaniyani prus-militaristik asosda birlashtirilishini yakunlashgan; Prussiya qiroli ayni vaqtda Germaniya imperatori bo'lgan. Germaniyadagi 1918 yil noyabr inqilobi nati-jasida Prussiyadagi monarxiya barham topgan. Prussiya Germaniya yerlaridan biriga aylangan. Ikkinchi jahon urushida fashistik Germaniya tormor keltirilgach, Prussiya hududi ayrim yerlarga taqsimlangan (1945); 1947 yil Germaniyadagi Kontrol kengash Prussiya davlatini militarizm va reaksiya ning beshigi sifatida yo'q kilinganligi haqida qonun qabul qilgan.

2. Boburiylar sulolasidan bo'lgan Akbarshohning Hindiston tarixidagi o'rni haqida fikr bildiring.

Imperiya Akbarshohdavrida. Boburiylar sulolasi hukmdorlari ichida «Buyuk Akbar» degan unvonga sazovor bo'lgan Humoyunning o'g'li Akbarshoh 1556- yilda otasi taxtini egalladi. Akbarshoh hamisha uzoqnira'zlab siyosat yuritdi. Shu tufayli u Hindistonda o'z hukmronligini to'la va uzil-kesil o'rnatildi. Shuning uchun ham uni Hindistondagi Boburiy hukmdorlar ichida eng ulug'i - «Buyuk Akbar» deb atashgan. Akbar Hindiston tarixidagina emas, balki jahon tarixida ham eng buyukshohdir. Agar yevropalik hukmdorlar bilan taqqoslanadigan bo'lsa, Akbar ulug'vorlikda ham, omadbarorlikda ham ulardan ustun turadi. Ishvari Prasad, hind tarixchi limi. Akbarshoh bunday buyuklikka osonlikcha erishgan emas. Uning asosiy raqibi Hindistondagi afg'on qabilalari yetakchilari edi. Akbarshoh qo'shini 1556- yilda afg'on qabilalari qo'shinini tor-mor etdi. 1559-yilga kelib taxt uchun boburiylarga qarshi kurashning yetakchi kuchlari - afg'onlarning Sursulolasi butunlay yanchib tashlandi. Akbarshohning hukmronlik yillari imperiyaning oltin davri bo'lgan. Akbarshoh zukko davlat arbobi, mohir sarkarda bo'lishi bilan bir qatorda, itoatkor og'il, g'amxo'r ota ham edi. Qo'l ostidagi xalqlarning turmush farovonligi doimo uning e'tiborida turgan. Kambag'al, beva-bechoralarga muntazam moddiy yordam ko'rsatgan. Akbarshoh falsafa, din, adabiyot va tarix ilmini yaxshi egallagan. U boshqa din vakillariga nisbatan hamadolatli siyosat yuritgan. Akbarshoh musulmon bo'lmaganlardan undiriladigan «jizya» solig'inibekor qilgan. Hindlarning ziyoratgohlaridan olinadigan soliqni man etgan. Imperiya hududidayagona savdo solig'i joriy etilgan. Ham xolisa, ham jogirdorlar yerlaridan teng miqdorda soliqundirilgan. Davlat idoralaridagi lavozimlar, dini va mazhabidan qat'i nazar, shaxsning salohiyatiga qarab taqsimlangan. Akbarshoh barcha fuqarolarga din erkinligi bergan. Bir so'z bilan aytganda, Akbarshoh hindlar bilan musulmonlarning yonma-yon,

tinchtotuvyashashlariga erishgan. Akbarshoh yuritgan bunday adolatli siyosat boburiylar davlatiningulkan imperiyaga aylanishida, uning mahalliy aholi va amaldorlar tomonidanqo'llab-quvvatlanishida katta rol o'ynadi. Bu esa, o'z navbatida, imperiyaning qudrati vashon-shuhratining yanada ortishiga xizmatqilgan.Akbarshoh Hindistonda yuritgan adolatlisiyosati evaziga «Milliy podshoh», «Xalq hukmdori» nomlariga ham sazovorbo'lgan.Akbarshoh 1605-yilda vafot etgan.

3. “Kapital” atamasiga izoh bering.

Kapital-o'z egasiga daromad keltiruvchi xususiy mulk(fabrika, zavod va boshqalar) o'z-o'zini ko'paytiruvchi sarmoyadir.

26-BILET

1. Konstantinopol shahrining dunyo tarixidagi ahamiyati haqida fikr bildiring.

Imperator Konstantin zamonida, milodiy 330-yili Bosforbo_g_ozidagi Vizantiy shahriRim imperiyasining poytaxtideb e'lon qilindi. Imperatorning buyrug_i bilanshahardagi barcha eski binolar buzib tashlandi va yangi shahar qurildi. Shaharimperatorsharafi ga Konstantinopol deb atala boshlandi.Ulkan imperiyani Konstantinopoldanturibboshqarish mushkul edi. Imperator Feodosiyo_limidan so_ng milodiy 395-yili Rim imperiyasi uning ikki o_g_li o_rtasida G_arbiy va Sharqiyqismlarga ajrab ketdi. G_arbiy qismga Italiya, Yevropa va Shimoliy Afrikadagi vilo yatlar,Sharqiy qismga esa Bolqon yarimoroli, KichikOsiyo va Misr yerlari kirgan. Sharqiy Rim imperiyasida imperatorning yagona hokimiyatisaqlanib qolgan, G_arbiy Rim imperiyasi esaalohida davlatlarga parchalana boshladi.

2. Ismoil I Safaviy haqida ma'lumot bering.

Ismoil I Safaviy (1487.17.7— 1524.23.5) - Eron shohi (1502 y.dan), Safaviylar davlati asoschisi, sarkarda, shoir. Qizilboshlilar yordamida Ozarbayjonni (1500—01), Tabrizni (1502) egallab, o'zini shoh deb e'lon qilgan. Tez orada Eron, Armaniston, Iroq va Movarounnahrning bir kismini bosib olgan (1503—10). I. I davrida Safaviylar davlati ancha kengaygan. 1512 y. I. I qo'shinlari Boburga Samarqand taxtini egallashga yordam beradi. Lekin, 1513 y. boshida o'zbek sultonlari Ubaydulla va Muhammad Temur qo'shinidan qattiq zarbaga uchradi. Usmonli turklar bilan bo'lgan urushda I. I yengilgach (1514), o'z qo'l ostidagi G'arbiy Armaniston, Kurdiston va Iroqning bir qismidan ajradi. Mamlakat iqtisodini rivojlantirishga intilgan; ma'muriy idoralar faoliyatini mustahkamlagan; mustaqil bo'lishga harakat qilgan ko'chmanchi zodagonlar bilan

urush olib borgan. Islomning shia mazxabini davlat dini deb e'lon qilgan. Turkiyzabon she'riyatning rivojlanishiga munosib hissa qo'shgan.

3. "Rezervatsiya" atamasiga izoh bering.

Rezervatsiya (lotincha — saqlayman) — biror davlatda tub joyaholisining omonqolgan qismini zo'rlab joylashtirish uchun ajratilgan hudud.

27-BILET 1. Axsikent haqida ma'lumot bering.

Axsikat, Axsikent – qadimgi shahar harobasi. Namangan viloyati To'raqo'rg'on tumanidagi Shahand qishlog'i hududida, Sirda-ryoning o'ng sohilida joylashgan. Tari-xiy ma'lumotlarga qaraganda, A. shahri miloddan avvalgi 3 – 2-asrlarda vujudga kelgan, 9 – 10-asrlarda Farg'ona vodiysining poytaxti bo'lgan. 1219 yil mo'g'ullar tomo-nidan butunlay vayron qilingan.

A.ning eski o'rnidan 5 – 7 km g'arbda bunyod etilgan yangi shahar – Axsi 14–17-asrlarga doiddir. Shaharning uch qismi ham alohida devorlar bilan o'ralganligi, arkda hokim saroyi, zindon, shahristonda ichki bozor, jome masjidi, pishiq g'ishtdan ishlangan hovuz va ariqlar, rabodda hunarmandlar mahallalari va tashqi bo-zor mavjud bo'lganligi aniqlangan. A. Namangan o'lkashunoslik muzeyi xodimlari tomonidan ham o'rganilgan (1957 – 59). 1960 yil O'zbekiston Fanlar Akademiyasi Tarix va arxeologiya instituti uyushtirgan maxsus ekspeditsiya A. rabodidan 11-asr ga oid ko'hna hammom o'rnini ochgan. U yerdan sopol idish, quvur, chaqa tanga va shisha buyumlar topilgan. Bundan tashqari, A. harobalaridan g'arbrokda o'rta asrlarga oid yana bir shahar harobalari borligi aniqlangan.

2. Otto fon Bismarkning Yevropa tarixidagi tutgan o.,rni haqida fikr bildiring.

Otto Eduard Leopold Karl-Vilgelm-Ferdinand fon Bismark (nem. Otto Eduard Leopold von Bismarck; 1815-yil 1-aprel — 1898-yil 30-iyul) - «temir kansler» deb atalgan knyaz, siyosatchi, davlat arbobi, German Imperiyasining birinchi kansleri. Prussiya qirolligida Bismark konservatorlar orasida yunkerlar namoyondasi sifatida obro' qozongan, diplomat sifatida faoliyat yuritgan (1851-1862-yillar). 1862-yilda Prussiya hukumatining bosh vaziri etib tayinlangan. Konstitutsion inqiroz vaqtida monarxiyani himoya qilib liberallarga qarshi chiqqan. Tashqi ishlar vaziri sifatida Olmon-Daniya urushidan so'ng Prussiyani Germaniyadagi yetakchi kuchga aylantirdi.

U Reyxskansler va Prussiya bosh vaziri sifatida 1890-yilgi iste'fosiga qadar Reyxning siyosatiga kuchli ta'sir ko'rsatgan. Bismark tashqi siyosatda kuchlar balansini prinsipiga amal qilgan.

3. "Demokratiya" atamasiga izoh bering.

Demokratiya – yunoncha «xalq hokimiyati», har bir fuqaro oʻz mamlakatini boshqarish masalasi boʻyicha oʻz fikrini bayon etadigan, shuningdek, davlat boshqaruvida ishtirok etadigan ijtimoiy tuzum.

28-BILET 1. Baqtriya davlati haqida maʼlumot bering.

Mil. avv. 250-yilda Baqtriya Salavkiylar davlati tarkibidan ajralib chiqadi. Antik davr tarixchilarining xabar berishicha, mingta Baqtriya shahri hukmdori Diodotoʻzini podsho deb eʼlon qiladi. Shu voqeadan boshlab Yunon-Baqtriya davlati tarixi boshlanadi. Mil. avv. 250-yilda Salavkiylar davlati tarkibidan ajralib chiqqan Parfiya Baqtriyani qirgʻiqiga aylanadi. Baqtriyadan tashqari, Yunon-Baqtriya podsholigi tarkibiga Soʻgʻdiyona va Margʻiyonaham kirgan. Diodotdan keyin Yunon-Baqtriyada hukmronlik davlat tarixida sezilarli iz qoldirmagan Yevtidemga oʻtadi. Yevtidemning oʻgʻli Demetriy hukmronligi davrida Yunon-Baqtriya podsholigi eng katta sarhadlarga ega boʻldi. Hindistonning bir qismi bu davlatga qoʻshib olindi.

2. Turkiston general-gubernatori fon Kaufman haqida maʼlumot bering.

maʼmuriy hududiy birlik. Rossiya Imperiyasi bosib olgan Gʻarbiy Turkiston hududida Rossiya imperatori Aleksandr II farmoni bilan tashkil etilgan (1867-yil 11-iyul). Xuddi shu yili Turkiston harbiy okrugi ham tuzilgan. Turkistonning birinchi general-gubernatori etib rus podshosining yaqin mulozimi generaladʼyutant K.P.fon Kaufman tayinlandi. U 14 yil mobaynida (1867— 1881-yillarda) Turkiston oʻlkasini qattiqqoʻllik bilan boshqargan. Kavkaz, Boltiqboʻyi oʻlkalaridagi ozodlik harakatlarini bostirishda tajribali maʼmur va usta siyosatchi ekanligini koʻrsatgan fon Kaufmanni "Turkistonning Bunyodkori" deb ulugʻlashgan. U Toshkent jamoatchiligi vakillari yigʻilishi (1868-yil 22-yanvar)da birinchi bor ruslarni Turkiston xalqlarining "Katta Ogʻasi" deb atagan. Turkiston 19-asrning boshlarida Britaniya Imperiyasi va Rossiya Imperiyasi orasida tortishuvlarga sabab boʻlgan.

3. "Ekspansiya" atamasiga izoh bering

Ekspansiya – bir davlatning oʻzga mamlakatlar hududi va bozorini egallab olish maqsadida oʻz siyosiy va iqtisodiy taʼsirini yoyishga qaratilgan siyosati. 29-

BILET

1. Avstriya-Vengriya imperiyasining Yevropa tarixidagi ahamiyati haqida fikr bildiring.

Avstriya-Vengriya imperiyasi 1867-yilda Avstriya va Vengriyaning hukmron tabaqalari oʻrtasidagi bitim asosida vujudga keldi. Imperiyaning Avstriya qirolligi tarkibiga Chexiya, Moraviya, Galitsiya va Bukovina, Vengriya tarkibiga esa Slovakiya, Xorvatiya va Oransilvaniya kirgan. Shu yilning oʻzida imperiyaning yangi konstitutsiyasi qabul qilingan. Unga koʻra, imperiyaning umumiy hukmdori Avstriya imperatori boʻlgan. Imperator Gabsburglar sulolasi vakili edi. Sulola imperiyani 1867-yildan 1918-yilgacha boshqargan. Imperiya tashkil etilgan paytda imperator Frans Iosif II edi.

2. Periklning davlat boshqaruvi haqida maʼlumot bering.

Mil. avv. 443–429-yillarda 15 marotaba strateg lavozimiga saylangan Perikl hukmronligi davrida Afi na eng qudratli davlatga aylandi va mamlakatda demokratiya ravnaq topdi. Bu davr shuning uchun ham «Perikl asri» deb atalgan. Ajoyib yunon yozuvchilari, olimlari va rassomlari Periklning doʻstlari boʻlishgan.

Perikl tarixchi Gerodot, haykaltarosh Fidiy bilan doʻst tutingan edi. Perikl Xalq majlisi dagi lavozimlarga ish haqi toʻlashni joriy qildi. Perikl hukmronligi davrida Afi nada katta qurilish ishlari amalga oshirildi. U Akropolda qurilgan mashhur inshoot Parfenon – iloha Afi na ibodatxonasining tashabbuskori boʻlgan. Periklning faoliyati badavlat shaharliklarga yoqmasdi. U zodagonlarning hamlalarini qaytarib turgan. Perikl vafot etganidan keyin u joriy etgan koʻpgina qonunlar bekor qilingan.

3. “Koalitsiya” atamasiga izoh bering.

Koalitsiya (lotincha — birlashgan) — bir yoki bir qancha davlatlarga qarshi birlashib harakat qilish uchun ikki yoki undan koʻp davlatlarning tuzgan vaqtinchalik harbiy-siyosiy ittifoqi.

30-BILET 1. Kaspiyorti viloyati haqida maʼlumot bering.

Kaspiyorti viloyati Turkmaniston hududiga kiradi. 1869–1885 yillarda Rossiya tomonidan bosib olinadi (Kaspiyorti viloyati). 1881-yilda Kaspiyorti viloyati (markazi—Ashxobodshahri) tashkil qilingan. 1885-yilda Kaspiyorti temiryoʻlining qurilishi va 1887-yil oxirlarida Amudaryo flotiliyasining taʼsis etilishi Rossiyaga qaramlikni yanada kuchaytirdi. Awallari savdo-sotiq, asosan, quruqlikdagi karvon yoʻllari orqali olibborilgan boʻlsa, endilikda yuklarning katta qismi temiryoʻl orqali va paroxodlar bilan Amudaryoning yuqori oqimi boʻylab tashiladigan boʻldi. Bu kabi yangiliklar Rossiya imperiyasi foydasiga xizmat qilib,

unga mustamlaka bo'lgan davlatning qoloqligiga, qolaversa, hunarmandchilik ishlabchiqarishi bir qator tarmoqlarining inqiroziga olib kelardi.

2. Makedoniyalik Aleksandrning harbiy yurishlari haqida ayting.

Aleksandr miloddan avvalgi 336-yilda Makedoniyapodshosi bo'ladi. Shu yili u 20 yoshga to'lgan edi. Makedoniyalik Aleksandr g'ayrioddiy kuchg'ayratva jasurlik sohibi bo'lgan. Safdoshlari va qo'shinlari unga nihoyatda sadoqatli edi. Mil. avv. 334-yilda u Sharqqa yurishboshladi, bu yurish 10 yil davom etdi. Anashu yurish davomida u Kichik Osiyo, Suriya, Misr, Eron va Hindistonda katta-katta hududlarni bosiboladi. Makedoniyalik Aleksandr ulkan hududda o'z hukmronligini mustahkamlash maqsadida bosib olingan shaharlarga yunonlarni joylashtirdi.

Mil. avv. 330-yilda Makedoniyalik Aleksandr Qadimgi Fors davlatining Ahamoniylar sulolasidan bo'lgan oxirgi shoh Doro IIIning qo'shinlarini tor-mor keltirdi. U Hindistonga yurish qilishdan oldin qo'shinlarining orqa tomonini xavfsizlantirish maqsadida Amudar yoning narigi tomonida yashovchi elatlarni bo'ysundirishga qaror qildi. Birinchi bo'lib uning yo'lini to'sgan shahar Baqtriya poytaxti Baqtra (Zariaspa) bo'ldi. Bu vaqtda ahamoniylar sulolasining vakili Bess Baqtriyaning satrapi bo'lgan. U Baqtrashahrini dushmanga qoldirib, Amudaryoning narigi tarafiga qochib ketadi. Makedoniyalik Aleksandr o'z ustozini, qadimgi yunon faylasufi Aristotelning Amudaryodan ikki podsho – Kir II va Doro I kechib o'tgani, ikkalasi ham mag'lubiyatga uchrangani, shu bois u yurishga yaxshi tayyorgarlik ko'rishni lozimligi to'g'risidagi maslahatini yodda tutar edi.

3. "Rabot" atamasiga izoh bering.

Rabot-safardagi yo'lovchilar to'xtab o'tish joyi.